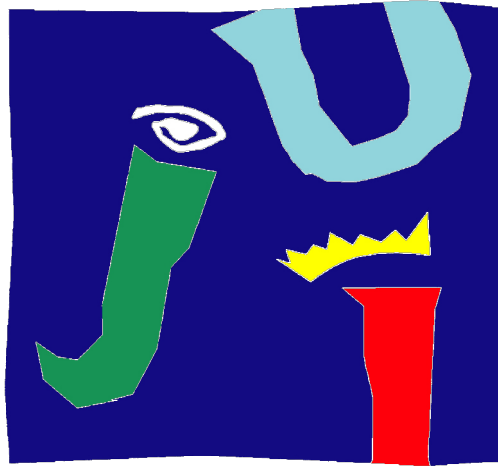

Treball de fi de Grau d'Humanitats i Estudis Interculturals.

**UNIVERSITAT
JAUME · I**

**DRET A LA VIVENDA I OKUPACIONS EN ESPANYA
COMPARACIONS I EXPERIÈNCIES D'OKUPACIÓ DES D'UNA
PERSPECTIVA CRÍTICA.**

Autor: Andreu Cano Soriano
Director: Ramón Roig Barberá
Data de lectura: 25 d'octubre de 2017

RESUM.

En el present treball s'analitzaran les qüestions referides al dret a la vivenda en Espanya, com a principal generador de un moviment social: el moviment okupa. Posteriorment, s'analitzarà el moviment okupa i la seua evolució històrica i desenvolupament en el medi rural i rururbà, amb especial èmfasi en el moviment okupa a Espanya.

Es farà una descripció dels termes okupar i ocupar, així com una descripció del moviment social i els seus orígens històrics.

Una vegada explicat açò, començaré amb les tipologies i els sentits filosòfics en les okupacions, posteriorment tractaré dels principis i l'arribada a Espanya d'aquest moviment, i finalment com es materialitza en l'àmbit rural comparant experiències d'okupació del País Valencià amb altres d'arreu de l'estat espanyol.

PARAULES CLAU:

Moviment social, dret, Ocupa, Okupacions, rural, vivenda

ABSTRACT

The mean of this final degree work is about to analyze the issues referred to the squatter movement and its historical evolution and development at the rural and rural-urban areas, paying special attention to the squatter movement in Spain.

A description of the term "squat" will be done as well as a description of the social movement and its origins.

Once this is done, I'll begin explaining the different typologies of squatting and the philosophical basis that are beyond them. After that I'll introduce the origins and how did this social movement emerged in Spain and finally how is materialized in the rural areas by comparing a bunch of squatting projects between the Valencian Country and places from the Spanish Estate.

KEY WORDS: Movement, Squat, Squatting, rural, housing.

INDEX

AGRAÏMENTS.....	5
INTRODUCCIÓ.....	6
1. El dret a la vivenda.....	8
1.1 La vivenda, un dret?.....	8
1.2 Models europeus en quant a polítiques de vivenda i emancipació.....	14
1.3 El concepte de propietat.....	19
1.4 Ocupar i okupar.....	22
2. El moviment okupa o moviment per les okupacions.....	27
2.1 El moviment okupa.....	27
2.2. Sentits filosòfics de les okupacions.....	33
2.3 Moviment social?.....	42
2.4 El context espanyol.....	46
3. El moviment okupa en Espanya.....	55
3.1 Els centres socials.....	55
3.2. Identitats subversives.....	60
3.3. Okupar, un mitjà o un fi?.....	65
4. Okupacions al medi rural: tornar enrere per avançar.....	68
4.1. Entre la invisibilitat i la indiferència.....	68
4.2. L'espai okupat i l'espai rural: tornada enrere o món de la vida?.....	69
4.3 Comparacions d'experiències d'okupació al medi rural.....	70
CONCLUSIONS.....	77
BIBLIOGRAFIA:.....	79

Índex d'Ilustracions

Ilustración 1 Gast públic en Europa. Font: Carme Trilla, 2001: 53.....	12
Ilustración 2 Barri de Christiania.....	31
Ilustración 3 Cartell de Jornades en el CSOA la Fabrika de Villalba.....	60
Ilustración 4 Localització de la Fabrika després de l'okupació de 2011	70
Ilustración 5 Testa, antiga discoteca (la Fabrika) abans de 2011	71
Ilustración 6 La Figatendra (Godella).....	73
Ilustración 7 La Figatendra (Godella).....	73
Ilustración 8 Poble de Fraguas.....	75
Ilustración 9 foto dels okupants de Fraguas amb els antics veïns que abans hi vivien.....	76

AGRAÏMENTS.

En primer lloc al meu tutor Ramón Roig Barberà per tota la ajuda rebuda i suport així com la confiança que ha tingut en mi. Puc dir que he tingut més que un tutor.

Al meu pare i a la meua mare i el meu germà per haver rebut tot el suport i el recolzament quan més falta m'ha fet, així com a la meua parella que m'ha ajudat proporcionant-me bibliografia i recursos web per al present treball.

A Rosa per fer-me creure en mi i seguir endavant.

I en últim lloc a la Universitat Jaume I, que ha fet que per a mi dir que he estudiat Humanitats i Estudis Interculturals, siga tot un orgull.

INTRODUCCIÓ.

Una de les motivacions principals que m'ha portat a estudiar aquest tema és el problema actual de l'escassetat de la vivenda i les poques oportunitats que s'ofereixen als joves en l'Estat Espanyol al respecte. Aquest problema, ve des dels anys 60 amb el canvi de model econòmic a l'Estat Espanyol amb l'edificació massiva de parcs residencials de vivenda i hotels que han convertit Espanya en un país de serveis. Una de les solucions que apareix per donar resposta als anys 70 en Europa i als 80 en Espanya de la destrucció dels espais públics i la especulació amb la vivenda és el moviment okupa. Aquest treball tracta de contar la història d'un moviment social, que avança i evoluciona constantment, encara que no ho notem ni l'identifiquem com a la nostra realitat més propera.

S'han contat moltes històries sobre el moviment okupa: se'ls veu de tant en tant als grans mitjans de comunicació, però només per a parlar de desallotjaments, d'activitats delictives o il·legals. Molt poques vegades s'analitzen les okupacions amb detall per tal de veure la influència que tenen aquests espais en el desenvolupament de les ciutats, com han arribat a crear tota una consciència contestatària front al model de vida capitalista, amb la reestructuració dels barris colpejats per polítiques urbanístiques irresponsables, l'oferiment d'un tipus d'oci diferent al normatiu, la crítica a la societat basada en les regles del mercat. Poques vegades entrem a pensar quins són els fonaments morals, filosòfics, darrere de cada okupació.

La pretensió d'aquest treball és, per tant, apropar-se i filar prim, en les qüestions relatives al moviment okupa com a moviment social i moviment contestatari i analitzar la seua influència, per a, finalment, tractar un tema que potser s'ha deixat de banda en la temàtica del moviment per les okupacions: les okupacions al medi rural i rururbà.

Per a complir tal objectiu he fet ús d'una bibliografia bàsica que m'ha acompanyat al llarg de tot el treball, que són:

Donde están las llaves? Movimiento okupa: prácticas y contextos sociales. Adell Argilés, Ramón i altres ,(2004) los libros de la catarata.

Abriendo puertas, okupaciones en València 1988-2006, Francisco Collado Cerveró (2006), ed. La Burbuja.

Okupaciones en movimiento, derivas, estrategias y prácticas, 2010, Domínguez M., Lorenzi. E., A. Miguel Martínez, tierradenadie ediciones.

He fet servir mitjans de comunicació, tant de premsa escrita com digital tals com *El País*, *El mundo*, *Publico*. També revistes com *Revista de Servicios Sociales y Política Social*, així com de publicacions d'Amnistia Internacional i de forma puntual la Constitució Espanyola.

A banda de la bibliografia utilitzada, també he fet ús de la meua experiència personal, no com a participant de les okupacions, però sí com a espectador i donant concerts com a integrant del grup de música "Suquet de Rap", en alguns projectes d'okupació, fet que ha permès que poguérem desenvolupar la nostra activitat musical i ampliar els coneixements sobre els moviments socials per apreciar les semblances, diferències i històries d'alguns projectes d'okupació.

Les principals dificultats que he trobat a l'hora de fer el treball han sigut: la mancança de bibliografia i l'estat actual de la qüestió, que crec que s'influeixen l'un a l'altre. La bibliografia específica sobre la temàtica del moviment okupa és escassa i en moltes parts del present treball he tingut que acudir a articles, mitjans d'informació alternatius així com testimonis personals de persones que han participat d'una okupació. És un tema que només ha estat d'actualitat de forma intermitent, per part del mitjans d'informació tradicional, amb la pretensió de crear una falsa alarma social.

1. El dret a la vivenda.

1.1 La vivenda, un dret?

La vivenda és un element que ha estat o ha sigut objecte de debat en les últimes dècades en referència a com seguir mantenint un desenvolupament econòmic i que alhora siga sostenible. En la declaració dels Drets Humans de 1948, a l'article 17 s'expressa que:

1. Tota persona té dret a la propietat, individualment i col·lectiva.
2. Ningú no serà privat arbitràriament de la seua propietat.

D'ençà d'aquesta declaració han transcorregut molts anys, que no han fet sinó confirmar que aquest dret no ha sigut garantit en la seua totalitat. Es troba una contradicció principal a aquest article 17 de la declaració dels Drets Humans: ¿com es garanteix el dret a la propietat i alhora que no hi haja una privació d'aquesta a determinats sectors de la població? Què passa quan aquesta propietat es posseeix però no s'utilitza?.

La propietat és un aspecte fonamental des del naixement de les primeres societats: els esclaus, eren considerats una propietat i podia fer-se amb ells pràcticament el que es volguera. La terra, en l'Edat Mitjana, era allò que estructurava la societat mitjançant senyorijs en els quals es llegava al fill major de la família la major part de les terres. Però sempre, fins a l'arribada de la modernitat i especialment la societat de consum, aquesta propietat havia estat envoltada per una idea: la preeminència del valor d'ús front al valor de canvi. El valor d'ús és aquell valor que li concedim a les coses pel fet d'utilitzar-les i com ens serveixen per a aconseguir objectius. Els esclaus eren considerats una propietat, i eren valuosos pel fet que servien per a aconseguir objectius econòmics i augmentar el nivell de vida i productivitat. Les terres eren valuoses pels fruits que produïen i donaven, i perquè generaven riquesa que s'anava acumulant en un nombre molt reduït de famílies. Les regles del joc canvien quan la burgesia entra en escena i comença a comprar les terres de les famílies nobles que, ofegades pels deutes, han de vendre les seues terres.

Començaren a produir-se matrimonis mixtes entre noblesa i burgesia, i el valor de canvi va anar progressivament substituint al valor d'ús. Les implicacions d'aquest canvi modificaren les relacions socials, i avui drets tan bàsics com són l'accés a una vivenda, moltes vegades no estan garantits per a la major part de la població.

La vivenda avui, en la societat capitalista, és un bé més dins del mercat: no és un dret, sinó un bé immoble. No té un valor d'ús, o un valor que simbòlicament li donem pel fet d'utilitzar-lo, sinó un valor de canvi, pel qual s'intercanvia per una divisa conforme a unes normes de mercat. Molta gent és privada d'aquest dret, que és fonamental i bàsic per al desenvolupament de les persones.

En la dinàmica del mercat lliure capitalista, l'existència de vivendes buides es suposa que hauria de correspondre a una baixada de la demanda, però no és el cas de la vivenda en l'Estat espanyol: la vivenda es converteix en un bé de canvi, amb el qual s'especula. Els bancs han acumulat gran quantitat de vivendes, que no trauen al mercat, amb la qual cosa redueixen la oferta i augmenten els preus. La vivenda, tan necessària i fonamental, es converteix en un joc per a uns pocs amb el qual seguir enriquint-se i augmentant el seu capital.

En el caso del Estado español, por poner solo un ejemplo, desde finales de los años sesenta los precios del suelo y la vivienda no han parado de multiplicarse en tres booms sucesivos con los consecuentes periodos de estancamiento o ligeramente recesivos al termino de los mismos. Sin embargo en las grandes urbes del Estado español encontramos enormes parques de viviendas vacíos, viviendas nuevas que tardan años y años en ocuparse, viviendas antiguas que se abandonan hasta la ruina, solares que nunca se edifican. ¿Cuál es la causa de esta contradicción? En primer lugar que estas casas no salen al mercado, no se ofertan. La oferta de viviendas no coincide con la realidad del numero de viviendas desocupadas. La existencia de estas viviendas vacías no hace bajar los precios de las viviendas, sino que se instrumentaliza para inflar dichos precios, al reducir la oferta de viviendas. (Ibán, La Haine, 2003).

El Comité de Drets Econòmics, Socials i Culturals de la ONU diu del dret a la vivenda:

El derecho a la vivienda no se debe interpretar en un sentido estricto o restrictivo que lo equipare, por ejemplo con el cobijo que resulta del mero hecho de tener un tejado por encima de la cabeza o lo considere exclusivamente como una comodidad. Debe considerarse más bien como el derecho a vivir en seguridad, paz y dignidad en alguna parte (Amnistía Internacional, 2015:18).

La vivenda és un bé bàsic també recollit en la Carta Social Europea (1961), art. 31, revisat en 1996: Amb l'objectiu de garantir l'exercici efectiu del dret a la vivenda, les parts signants es comprometen a adoptar les mesures següents:

1. Promoure l'accés a una vivenda d'estàndards adequats.
2. Previndre i reduir la situació de manca d'un sostre, amb la idea de la seua gradual eliminació.
3. Fer assequible el preu de la vivenda per a tots aquells que no disposen dels recursos adequats.

La crisi als anys setanta i les polítiques de liberalització del parc de vivendes agreujaren la situació augmentant les desigualtats i dificultant l'accés a la vivenda per part dels sectors més desfavorits

Concretament a Espanya, des dels anys 70 el mercat de la vivenda s'ha anat polaritzant i decantant-se cap al costat de la vivenda en propietat, amb un 86% del total en 1999 , disminuint en gran mesura la oferta de vivendes en lloguer (14%) i amb un percentatge molt baix de vivenda social 2%. (Trilla, 2001:60)

A l'estat espanyol el article 47 de la Constitució espanyola del 1978, diu:

Todos los españoles tienen derecho a disfrutar de una vivienda digna y adecuada. Los poderes públicos promoverán las condiciones necesarias y establecerán las normas pertinentes para hacer efectivo este derecho, regulando la utilización del suelo de acuerdo con el interés general para impedir la especulación. La comunidad participará en las plusvalías que genere la acción urbanística de los entes públicos.

Caldria preguntar-se si aquest dret està garantit, més enllà del que fica a la constitució, quan som un dels països europeus amb major percentatge de vivendes buides: 3.443.365 segons les xifres de l'INE corresponents al 2011. Aquest fet contradiu una de les principals premisses d'aquest dret: "regulando la utilización del suelo de acuerdo con el interés general para impedir la especulación".

L'existència d'aquest nombre de vivendes buides és donada, en gran mesura, per l'especulació que fan els bancs amb la vivenda.

Otro tanto se puede decir de las viviendas que compran los ciudadanos, pues sus precios excesivamente elevados son el resultado de la especulación, el abuso en la calidad y el pago de comisiones. Unos cuantos se han enriquecido a costa de los demás. Los ejemplos de los excesos cometidos de los que a diario nos enteramos son realmente escandalosos. Todo esto ha repercutido en el Estado del Bienestar y en la consecución de un desarrollo más equitativo en rentas, riqueza, género, derechos y oportunidades, así como respetuoso con el medio ambiente. (Berzosa, *El Siglo*, 2015: 65).

És la vivenda un dret fonamental protegit per la llei? És protegit per la llei, però no és un dret fonamental, amb la qual cosa hi ha altres drets que es situen en una categoria superior. Actualment l'article 47 de la Constitució espanyola, que regula el dret a una "vivenda digna" no està considerat com a dret fonamental, de la qual cosa podem inferir que no hi ha una llei de desenvolupament del dret a la vivenda. No és un dret justificable per si mateix.

No existe aún una ley de desarrollo del "derecho" a la vivienda. Por tanto, éste carece de instrumentos que permitan exigir su cumplimiento y dar protección jurisdiccional a sus titulares. Queda así relegado a mera aspiración sociopolítica, dejando de lado lo que supone una vivienda digna, que es mucho más que un objeto de propiedad privada: es, entre otras cosas, vivir en sociedad, proteger a la familia, tener luz y agua corriente, formar parte de una red de seguridad, o tener salud e intimidad. (Organista, 2017).

La vivenda, per tant a la nostra constitució no és un dret fonamental, que siga exigible per si mateix. La dinàmica ha estat viciada en quant a la promoció pública de la vivenda, donat que som un dels països europeus que menys ha invertit respecte a aquest punt en els últims 30 anys. En 1990, la despesa pública en vivenda a Espanya constituïa un 0,98 % del total del PIB, una xifra molt baixa en comparació a altres països com Holanda amb un 3,20% o Suècia amb un 4,10%, aquesta última en 1992. Resulta sorprenent com països amb molta menys població invertiren molt més en la vivenda que l'Estat Espanyol. Açò ens dona una perspectiva del que ha sigut el mercat de la vivenda a Espanya: un mercat amb una decantació clara cap a la propietat de la vivenda, amb baix percentatge de lloguer i menys encara de lloguer social.

Cuadro 4.1

GASTO PÚBLICO EN VIVIENDA EN EUROPA	
País	% s/ PIB
Bélgica (1988)	0,24
España (1990)	0,98
Dinamarca (1988)	1,02
Alemania (1991)	1,40
Finlandia (1987)	1,48
Francia (1993)	1,80
Holanda (1990)	3,20
Reino Unido (1993)	3,30
Suecia (1992)	4,10

Il·lustració 1 Gast públic en Europa. Font: Carme Trilla, 2001: 53

La diferència es fa palesa quan s'analitzen els parcs de vivenda de lloguer i la seua evolució en Europa. Alemanya, Holanda, Suècia, França i Regne Unit, superaven el 30% en vivenda de lloguer sobre el parc de vivendes total. Espanya arribava només a un 14%. Aquests percentatges es subdivideixen en lloguer privat, lloguer social i altres. Els països han experimentat diferents trajectòries, com a resultat de la inversió selectiva en segons quin tipus de lloguers.

Entre los países que optaron por parques de alquiler privados, es un denominador común la constatación de las consecuencias que han tenido las regulaciones de los alquileres sobre el deterioro de las fincas, la falta de estímulo de las familias a seguir un ciclo de mejora y los procesos de marginalización de barrios o zonas periféricas. Por el contrario, en aquellos países en que predomina la opción de la propiedad, la falta de unas reservas mínimas de vivienda de alquiler capaces de cubrir las necesidades transitorias, o de segmentos de población con dificultades de acceso a la propiedad está generando un debate creciente sobre la conveniencia de aumentar la oferta y la disponibilidad de alquiler. (Trilla, 2001: 56)

Ambdós processos, que descriu Carme, són els que han passat a Espanya on hi ha hagut una modalitat del mercat de la vivenda orientada a la propietat amb una oferta mínima de lloguer que difícilment cobreix les necessitats i exclou deliberadament a determinats sectors de la població.

Junt amb aquesta escassa oferta de vivendes en lloguer, s'afegeix que la majoria ha estat orientat cap al lloguer privat i no el social, que comporta un deteriorament de les

finques, sobretot quan parlem del centre de les ciutats i cascs antics i la proliferació de barris marginals o zones perifèriques.

El gasto en España en vivienda pública es de media un 40% menor que en el resto de los países europeos de nuestro entorno. Los datos provienen de un estudio que han desarrollado conjuntamente la patronal de las grandes constructoras, SEOPAN con la consultora internacional AT Kearney. En el informe, bautizado como “Análisis de la inversión en infraestructuras prioritarias en España” muestra que mientras que en la Unión Europea se invierten, de media, 40 euros por habitante a vivienda pública, en España ese gasto no llega a 25. De hecho países de sur de Europa como Italia, la inversión por habitante a vivienda pública es exactamente el doble, esto es, 40 euros por ciudadano. Quizás con el país que más diferencias existen respecto a la inversión en vivienda pública sea nuestro vecino del norte, Francia. El gobierno galo invierte hasta 81 euros en vivienda pública por cada habitante (Urbanismo.com, 2017).

Com podem veure, encara que hi haja tota una sèrie de lleis, organismes e institucions que protegeixen el dret a la vivenda, no és un dret fonamental a la Constitució Espanyola i es produeixen constants violacions dels drets humans que tenen per tema principal la vivenda: continuen produint-se desnonaments.

La vivienda constituye un derecho ciudadano que responde a una de las necesidades y preocupaciones básicas de la persona: por un lado, resuelve cuestiones básicas de supervivencia, como la seguridad física y la protección frente a las inclemencias del tiempo. Además, la vivienda aporta delimitación física del propio espacio y del espacio de acción y relación (Aguerri, 2011: 22).

Què passa quan la legalitat i la ètica marxen per camins distints? Per què un estat de benestar permet que els bancs siguin rescatats amb diners públics mentre una gran part de la ciutadania és privada d'un dret essencial? Qui rescata a les persones?

Moltes d'aquestes qüestions les responen els moviments socials, entre ells el moviment okupa, que fa del lema: “quan la vivenda és un luxe, okupar és un dret” tota una declaració de principis.

1.2 Models europeus en quant a polítiques de vivenda i emancipació

Per analitzar els orígens del moviment okupa i també per apropar-se a les solucions pel que toca al problema de la vivenda, cal analitzar quins han sigut els models europeus en quant a la vivenda i l'emancipació en Europa, on el concepte de propietat, ha sigut un dels eixos sobre els quals s'ha configurat la societat. No obstant cadascun dels països europeus han donat solucions distintes al problema de la vivenda.

Segons les estimacions de Jordi Bosch, professor de la Universitat Pompeu Fabra, en quant a política de vivenda i emancipació de la joventut, en Europa podríem classificar els països segons 5 grans grups: el model socialdemocràtic, el continental/corporativista, el model liberal, el sistema mediterrani i el postsocialista (Bosch, 2017: 110-112).

Les característiques del model socialdemocràtic serien: garantir a la joventut autonomia i independència amb un baix percentatge de cases en propietat. La emancipació dels joves es produeix molt prompte. Ample parc de vivendes de lloguer en mans privades o de lloguer social. Hi ha ajudes al pagament de la vivenda al mateix temps que baixos índexs d'exclusió social. És el model de països com Islàndia o Finlàndia.

El model continental tindria uns trets ben diferents, com són: garantir a la joventut autonomia i independència, però amb escassa intervenció estatal en el procés, per la qual cosa la família juga un paper decisiu en aquesta emancipació que és un poc més tardana que en el model social democràtic. El període d'estudi de la joventut acostuma a ser molt llarg, la qual cosa comporta l'emancipació residencial si es disposa dels mitjans. Sol haver-hi una diferent trajectòria respecte a emancipació residencial i econòmica. Els països que comparteixen aquest model tenen taxes d'emancipació molt distintes, que s'expliquen segons la major o menor intervenció estatal en les ajudes al pagament de la vivenda. És el model de països com Holanda o Luxemburg.

A grans trets, el model liberal es basa en l'abandonament de la llar promptament a edats similars a les del model continental, el que provoca la formació ràpida de famílies, però també el perill de l'exclusió social. Hi ha ajudes al pagament del lloguer i parc de vivendes socials, que és ample. Aquest model genera desigualtats i una estratificació per

la dificultat per accedir a les ajudes per pagament de la vivenda, que en el Regne Unit es dedica als col·lectius més vulnerables.

El model mediterrani, és el model de països com Espanya, Grècia o Portugal i té com a característiques una edat molt tardana d'emancipació, Estat de benestar dèbil, amb la contrapartida d'un paper decisiu de la família, de la qual el jovent depèn i que si abandona prompte pot comportar l'exclusió social. El nucli familiar és qui fa possible el fet de l'emancipació, que moltes vegades comporta la compra de la vivenda. Mercat polaritzat cap al costat de la vivenda en propietat, al qual es destinen els esforços i ajudes per part de l'estat. Aquest model té un escàs percentatge d'habitatge de lloguer i social.

Sí podemos constatar que en los últimos años se ha producido en nuestro país una destrucción de la oferta de alquiler. El censo de 1970 (el primero disponible) muestra un 30% de las viviendas en alquiler, mientras que actualmente la oferta de alquiler está reducida a un escaso 10% del total de viviendas (6% según algunas fuentes), la mayor parte de propietarios privados y de baja calidad. (Aguerri Pilar 2011: 24)

Respecte a l'emancipació de les persones joves, en els països mediterranis com Grècia, Portugal, Xipre, Espanya i Itàlia, tenim un model en el qual el concepte de la família és molt important i l'emancipació dels joves és molt tardana. Aquest model, també té unes característiques, que per contra poden ser positives, com és el factor de la solidaritat en la xarxa familiar, que moltes vegades evita casos d'exclusió social, conflictivitat, etc.

El principal repte d'aquestes societats és mantenir eixos aspectes positius, conjuntament amb la promoció pública estatal de la vivenda i el facilitament de l'accés cap a la població més jove.

Per altra banda hi ha el model de països post-soviètics, que va lligat a una dependència familiar molt forta, arribant a donar-se el cas d'habitatges intergeneracionals (convivència de les diferents generacions d'una família en un mateix espai); junt amb la impossibilitat de pagar un lloguer pels joves que estan treballant. Aquest sistema està caracteritzat per la fractura que existeix entre les famílies que poden ajudar els seus fills a independitzar-se i les que no.

El problema principal és la privatització del mercat de la vivenda, que abans estava controlat de manera estatal, amb una producció ínfima de vivendes, que difícilment cobria les necessitats. La liberalització del mercat de la vivenda social comporta una estratificació social.

Els parcs residencials eren de baixa qualitat, en alguns casos, infravivenda, amb una evident pobresa de materials i inexistència de manteniment (durant el període comunista i el posterior) que els ha condemnat a la ruïna.

Les ajudes estaven destinades a aquells grups socials més vulnerables, que en molts casos, aquestes deixen d'existir amb la fi de la URSS i la incorporació dels països ex-soviètics a la Unió Europea, donant un paper protagonista al sector privat i tallant en gran mesura la possibilitat de la intervenció estatal en la promoció pública de la vivenda.

Per tal d'aclarir la present exposició s'ha disposat un quadre per fer més fàcil la comprensió d'aquests 5 models.

Models	Característiques	Emancipació	Ajudes a la vivenda	Paper de l'estat
Social democràtic	baixa exclusió social, compatibilitat entre estudis i treball.	Molt prompte	Moltes i quantioses	Fort
Continental	Període d'estudis llarg, emancipació residencial dissociada de l'econòmica.	Més tardana que soc. democràtic però amb grans diferències entre els països d'aquest grup.	Grans variacions: lloguer social Holanda (32%) Lux.(2%)	Pot intervindre però no és l'habitual

Liberal	Estratificació social, risc d'exclusió social	Similar al continental, sistema que ajuda a aquesta transició	A determinats grups i molt restrictives. Ample parc de vivenda social	Afavoreix a les persones en major risc d'exclusió: molts depenen de les ajudes.
Mediterrani	Fort paper de la família, que ajuda a l'emancipació, cap a vivenda en propietat	Molt tardana, amb moltes vegades una incompatibilitat entre estudis i treball	Molt reduïdes i destinades a vivendes en propietat. Escàs % de lloguer i vivenda social (<5%)	Feble, amb la qual cosa el relleu el pren la família. Els únics ajuts de l'estat van cap a certs col·lectius
Post-socialista o post-comunista	Període comunista caracteritzat per la poca construcció de vivenda i de mala qualitat. Control estatal del mercat de la vivenda es traspasa al sector privat.	Molt tardana arribant a donar-se casos de habitatges intergeneracionals. Bretxa entre famílies que poden/no poden ajudar a els seus fills/es a emancipar-se	Mínimament desenvolupat. La promoció de la vivenda era duta a terme per l'estat. Passa a mans privades i moltes ajudes exhaureixen.	Passa de ser fort, a ser limitat en un progressiu procés de liberalització arribant a no existir.

Models de política de vivenda a la UE. Elaboració pròpia a partir de les dades de Jordi Bosch

Per tant, el que tenim a la nostra societat espanyola, és un model d'emancipació mediterrani, que amb les característiques citades i l'altíssim percentatge d'atur juvenil, fan moltes vegades una odissea per als més joves en edat de treballar la possibilitat d'accedir a una vivenda digna.

S'hauria de lluitar per garantir les possibilitats del jovent, que va a ser el futur suport del nostre estat de benestar i del sistema de pensions que tant han maltractat els governs en passades legislatures. La vivenda és un dret bàsic reconegut als drets humans, la constitució espanyola, la carta social europea, així com a multitud de organismes internacionals que treballen pels drets humans i el seu reconeixement.

Com a tal s'hauria de tractar i haurien de dirigir-se els esforços cap a un pacte que solucione el problema de la vivenda: es continuen produint desnonaments, mentre les entitats financeres segueixen conservant el seu capital i els seus interessos en l'especulació de la vivenda que crea una fractura social, en un estat com l'espanyol que ha apostat per una construcció irresponsable de vivendes, per damunt de límits econòmicament i ecològicament sostenibles, problema que va fer aparèixer el terme bombolla immobiliària.

Les solucions que podrien derivar-se serien: 1) augmentar la despesa en la vivenda social; 2) afavorir les condicions per a que el jovent pugui emancipar-se i 3) sotmetre a auditories a aquelles empreses que han fet de l'especulació el seu mètode d'enriquiment mentre famílies sense recursos no podien accedir a un bé tan bàsic com és la vivenda.

1.3 El concepte de propietat.

Els problemes que avui pateix la societat europea pel que fa al tema de la vivenda són conseqüència de les successives crisis del sistema capitalista, que gira en torn d'un concepte bàsic: la propietat privada.

La propietat privada és un concepte clau a l'hora de definir la societat europea i la seua evolució. Daniel Bell identifica la propietat privada com la institució axial de la societat capitalista.

El jurista anglès Sir William Blackstone definia la propiedad como aquel dominio despótico y exclusivo que un hombre demanda y ejercita sobre las cosas externas del mundo con total exclusión del derecho de cualquier otro individuo del universo (Rifkin, 2000: 112).

La propietat, des de l'edat antiga era un dels principals factors d'estratificació social, a banda de la ciutadania: Craso, en la Roma antiga, va fer una gran fortuna a base de ser el major propietari en el seu temps d'*insulae*, que eren vivendes barates que, per la pobresa de materials, s'incendiaven molt sovint.

Aunque heredó de su familia una considerable fortuna, Craso la acrecentó enormemente por diversos medios. Así, se adjudicó a precios simbólicos los bienes que el dictador Sila confiscó a sus enemigos tras las proscipciones del año 81 a.C. Posteriormente creó una empresa inmobiliaria para adquirir por sumas irrisorias los apiñados edificios de viviendas baratas (*insulae*) que habían sido pasto de los frecuentes incendios o hundimientos en Roma. Compró hasta quinientos esclavos para trabajar como arquitectos o maestros de obras en la rehabilitación de los inmuebles y de este modo seguir disfrutando de sus rentas. La mayor parte de los edificios de alquiler de la capital pasó a sus manos, con lo que Craso se convirtió en el mayor propietario en bienes inmobiliarios de Roma. (Ferrer, 2016: 62) .

La societat medieval es basava en la propietat de la terra i conforme a ella s'establiren els senyoriis i les disposicions que calgueren. Però aquesta propietat, estava lligada a les relacions entre els propietaris i en molts casos era compartida, al cap i a la fi ningú tenia un domini absolut sobre la terra.

Así pues en la sociedad feudal la propiedad privada era un fenómeno complejo y estaba rígidamente unida a la idea de relaciones entre los propietarios. Las cosas no eran poseídas completa o exclusivamente por nadie sino que se compartían de muy diversas maneras de acuerdo con las condiciones establecidas por un severo código de obligaciones mutuas. Cuando el rey concedía la tierra a un noble o a un vasallo, seguía manteniendo sus derechos sobre la tierra, excepto en aquellos aspectos particulares en los que había renunciado. (Rifkin, 2000: 113).

Amb el primer capitalisme mercantil a partir del segle XVI, va haver un gran canvi en les relacions socials, especialment a partir de les lleis de tancament de les terres en l'Anglaterra dels Tudor:

Durante siglos, en Inglaterra y en el resto de Europa las personas pertenecían a la tierra. Las leyes de cercado de tierras introdujeron por vez primera la idea de que la tierra podía pertenecer a las personas en forma de propiedad inmobiliaria. Las leyes y decretos promulgados por el Parlamento que ordenaban el cercado pretendían dividir los grandes terrenos en parcelas de propiedad individual que se pudieran comprar y vender, es decir, intercambiar en el mercado. La tierra se convirtió en una propiedad privada, y las relaciones entre propietarios que habían gobernado la conducta de los seres humanos dentro de la jerarquía cristiana se vieron desplazadas por las relaciones de propiedad. (Rifkin, 2000: 114).

A partir de l'entrada en l'Edat Moderna, la societat canvia i la propietat ja no és un bé exclusiu reservat a una classe social: la noblesa, que hereta els béns i les terres de la seua estirp. La burgesia pren el relleu com a classe social dominant i la propietat es basa en una idea acumulativa de riqueses i béns i en una economia capitalista sense restriccions en la qual l'estat no intervindria. El principal responsable dels fonaments filosòfics sobre la idea de propietat en el pas cap a l'Edat Moderna va ser John Locke, el qual va afirmar que el dret a la propietat privada era un dret natural i previ al contracte social. Locke especifica que tot allò que és transformat des de l'estat natural per les mans de l'ésser humà mitjançant el treball, es pot considerar com a propietat.

Amb el capitalisme, comença la idea del mercat, i molts béns passen a estar mercantilitzats: la idea del valor de canvi (preu de les coses respecte a una divisa que és la moneda o els diners en paper) s'imposa a la del valor d'ús (valor que tenen les coses, que els concedim pel fet d'utilitzar-les) i l'economia monetària, s'imposa definitivament.

La visión del mundo del ilustrado constituía un gran metarrelato –una teoría englobadora– que le permitía explicar el funcionamiento de un nuevo orden social basado en las relaciones de propiedad e impulsado por el desarrollo capitalista [...] Si la ciencia se utilizaba para explicar su funcionamiento, y la tecnología para aprovechar sus productos, la propiedad privada distribuiría el botín de la conquista. (Rifkin, 2000: 250).

Però no tota l'Edat Moderna es va basar sobre lloances a la propietat privada. El marxisme i l'anarquisme van ser molt crítics amb la idea de propietat privada en tant que constituïa un factor d'estratificació social. Els uns creien, per una part, que el problema era que aquesta no estava distribuïda equitativament i veritablement el problema era qui era el propietari dels mitjans de producció: la classe obrera havia de prendre el poder e instaurar la dictadura del proletariat. Per als anarquistes, en canvi, el principal problema que havia originat les guerres, la barbàrie i la misèria de la societat era la propietat privada: es devia abolir així com el seu principal valedor, l'Estat.

Para que el bienestar se transforme en realidad, se necesita que el capital deje de ser considerado como propiedad privada del acaparador. El instrumento de producción debe ser la propiedad común para que el espíritu colectivo saque los máximos beneficios para todos. (Kropotkin, *la conquista del pan*, 1892).

La idea de la propietat privada és consubstancial a la d'Estat modern: és el principal problema que hi ha que eradicar perquè genera violència i misèria a parts iguals.

Hoy el suelo pertenece a minorías que impiden al pueblo cultivarlo. Las minas trabajadas por tantas generaciones también pertenecen a unos pocos que limitan la extracción del carbón o lo prohíben. La maquinaria es propiedad de algunos, y si los nietos de su inventor reclamaran los derechos, serían fusilados. (Kropotkin, *la conquista del pan*, 1892).

El moviment okupa, com s'explicarà posteriorment, sobre una idea central, la de que el valor d'ús hauria d'estar per damunt del valor de canvi en un aspecte com és la vivenda, perquè aquesta hauria de ser un dret, no un bé de mercat (Barthe, Kaosenlared.net, 2016)

1.4 Ocupar i okupar

Què passa quan el que hauria de ser un dret garantit pels Estats passa a ser un bé de mercat de molt difícil accés? Front a una situació d'emergència social, de necessitat d'habitatge després de les Guerres Mundials, va nàixer a Europa el moviment okupa, aproximadament entre els anys 60 i 70 del segle XX.

Però per tal de analitzar les qüestions relatives al moviment okupa, primer cal fer una pregunta que sembla inevitable: què és okupar? Existeix un ocupar amb “C” i un altre okupar amb “K”? Especialistes que estudien els moviments socials afirmen que existeix diferència entre aquestes dues paraules, en les que una sola lletra en el significat (morfològic-sintàctic), canvia el significat (semàntic).

Ocupar, és una paraula d'arrel llatina, del verb *occupo*, que es pot consultar en qualsevol diccionari de llatí i que té diverses significacions, a saber:

- Prendre possessió, prendre/agafar alguna cosa abans que altres, anticipar-se, avançar-se a algú, apoderar-se (*regnum*, del tron), prestar (dinners).

Occupatio, -onis, fa referència a l'acció de:

- Presa de posició o acció de previndre objeccions// negoci, cures, feines.

Ocupar segons el diccionari Maria Moliner és:

1. *Estar en una cosa en cierto sitio o en cierto lugar del espacio de modo que no puede haber en él otra cosa: Volumen de un cuerpo es el espacio que ocupa. [...] COGER, EXTENDERSE, HABITAR, POBLAR. REEMPLAZAR, SUBSTITUIR. LLENAR, METER.*
2. *Entrar en un sitio instalándose en él, o adueñándose de él, o invadirlo en una acción de guerra.*
3. *Habitar. Estar instalado en una vivienda o habitación.*
4. *Dedicar cierto tiempo a la cosa que se expresa.*

Per tant tindríem un cúmul de significats que s'expressen en les accions d'estar en un lloc, habitar, emplenar, avançar-se, arribar abans que algú. Tots aquests significats són molt importants pel que fa a la definició de la paraula *okupar*. La RAE, en aquest sentit és un dels pocs diccionaris que contempla l'accepció d'ocupar però amb "K".

"Okupar" segons la RAE és:

De *ocupar*, con *k*, letra que refleja una voluntad de transgresión de las normas ortográficas.

1. tr. jerg. Tomar una vivienda o un local deshabitados e instalarse en ellos sin el consentimiento de su propietario. "Un centenar de personas okupó un edificio vacío".

Malgrat les mancances de la definició, ja la RAE introdueix una definició distinta i clarament diferenciada de la de "ocupar". En analitzar la primera frase: *tomar una vivienda o un local deshabitados e instalarse en ellos sin el consentimiento de su propietario*; es pot apreciar que fa una acotació potser massa estreta del fenomen de les okupacions.

Si un es fixa després en el complement circumstancial de lloc, es refereix com a vivenda o local. Hi ha molts llocs que es poden okupar i que no entren dins d'eixes configuracions: antics espais públics, places, recintes esportius, solars... En altres paraules, es pot okupar quasi tot: l'important en la definició no és el lloc, sinó l'ús que es va a fer d'eixe espai, que com després s'analitzarà, exceptuant els casos de okupacions com a vivenda la resta d'okupacions, que en el cas d'Espanya són els Centres Socials Okupats, tenen un ús social.

Seguint amb la definició, diu: *instalarse en ellos sin el consentimiento de su propietario*, moltes vegades l'okupació es produeix com una acció reivindicativa però que no arriba a una instal·lació dels propis okupants en el edifici mateix. Es a dir, es produeix una okupació d'un lloc com a fet simbòlic, com a forma de protesta i per transmetre un missatge a les autoritats en forma d'exigència, però es tracta d'una instal·lació temporal, que s'utilitza per a donar un missatge concret i és un acte simbòlic que en ocasions és molt curta per la intervenció dels cossos de seguretat.

La segona part d'aquesta oració introdueix: *sin el consentimiento de su propietario*. Esta afirmació, no és del tot certa, ja que en alguns casos s'ha donat el fet que el propietari o propietaris de l'edifici arriben a un acord per a que es pugui fer efectiva allà la instal·lació dels okupes.

Hi ha altra qüestió, que no és menys important: el propietari. Les definicions, són aglutinaments de significats que, sintèticament, es gasten per explicar un concepte. A vegades en eixa síntesi, hi han multitud d'elements que, per tractar de tancar la definició, queden fora. Això mateix és el que passa quan arribem a la fi d'aquesta definició: no s'explica la diversitat de propietaris que poden haver: potser una empresa, una persona física, una associació o grup de persones o el Estat mateix.

Per altra banda, en l'apartat anterior, amb l'anàlisi del concepte de propietat s'ha pogut veure quin és el concepte que preval en el ideari okupa, pel que toca al tema de la vivenda i la propietat: que el valor d'ús hauria d'estar per damunt del valor de canvi i més en un aspecte com és la vivenda.

Denuncian el carácter injusto e incluso absurdo de acumular inmuebles para tenerlos además vacíos. Atesorar vivienda sería estúpido si no fuera porque el sistema capitalista permite especular con ellas, esto es, sustituir su valor (dado porque satisfacen una necesidad humana básica) por un precio de mercado. Por eso la okupación propone una propiedad compartida del inmueble por todos sus habitantes y, además, que se justifica por y se limita a satisfacer una necesidad humana básica (de ahí el lema "si vivir es un lujo, okupar es un derecho ") (Recio i altres: 103)

Ja que he estat exposant algunes de les coses que falten a la definició, crec que seria un bon moment per a proposar una nova, donat que aquest treball, si no, no tindria sentit. Doncs bé, entenem okupar com a: l'ocupació d'un espai públic o privat, en molts dels casos, com a acte reivindicatiu i de manera permanent, realitzada per part d'un grup de persones o col·lectiu, amb o sense vinculació política, de vegades amb la finalitat de donar-li un ús diferent al que tenia establert, bé siga com a vivenda, o com a centre social, però sempre qüestionant la dinàmica capitalista segons la qual és productiu acumular espais sense donar-los cap ús social.

En els okupes hi ha una desobediència conscient front a l'Estat, que des de la seua construcció com a Estat modern, és garant de la propietat privada dels seus individus. Així, l'article 33 de la Constitució Espanyola diu:

1. Se reconoce el derecho a la propiedad privada y a la herencia.
2. La función social de estos derechos delimitará su contenido, de acuerdo con las leyes.
3. Nadie podrá ser privado de sus bienes y derechos sino por causa justificada de utilidad pública o interés social, mediante la correspondiente indemnización y de conformidad con lo dispuesto por las leyes.

Aquest article i l'article 47 de la Constitució espanyola és el principal focus del debat entre els que rebutgen o defenen el moviment okupa. Els qui el rebutgen pressuposen que hi ha en l'acció dels okupes una privació de la propietat i per tant un fet il·legal i condemnable. Entre els que defenen el moviment okupa, s'apela a que es tracta, més bé, d'una qüestió ètica i no tant legal, en tant que no s'entén que un espai que siga propietat d'un particular o una empresa no estiga sent utilitzat, o simplement es tinga per interessos econòmics que tenen a veure amb el factor especulatiu. S'entén que la vivenda té a veure amb un lloc digne on créixer i desenvolupar-se i no com a un bé de mercat amb el qual especular i obtenir beneficis de l'encariment del preu de la vivenda, o esperar la requalificació del terreny per poder vendre'l per un preu més car. No obstant també els que defenen el moviment okupa, apelen de tant en tant a la legalitat, per la protecció que ofereix l'article 33 front a l'especulació amb la vivenda i per la clàusula del 47 que justifica l'expropiació per causa "d'utilitat pública".

Els qui okupen entenen, per exemple, que les cases que estan buides i són propietat dels bancs no tenen aquest caràcter "d'utilitat pública", pel simple fet de que serveixen només a una part molt reduïda de la població que vol només augmentar els seus beneficis econòmics. El que posteriorment es definirà com a moviment per les okupacions o moviment okupa té marcades arrels anarquistes, i per tant considera que la propietat

privada és una forma més de segmentar la societat i la vivenda hauria de ser un bé d'ús accessible per a totes les capes de la societat.

L'Estat modern es construeix sobre la idea de la propietat privada, especialment a partir dels intel·lectuals que fan girar sobre aquest concepte, la construcció d'un Estat ideal. John Locke i Adam Smith, en les seues teoritzacions sobre el capitalisme, afirmaven les bases de la nova economia capitalista, una economia que es basa en l'acumulació progressiva i exponencial de bens i riqueses. Aquesta economia entra en crisi en els anys 20, quan la crisi del crac del 29' als EUA, la gent, en acumular massivament els bens que necessitava, en no necessitar comprar-ne més, va deixar de consumir. Les màquines de producció no pararen i això va fer augmentar els productes emmagatzemats de forma exponencial (*stock*), fet que va destruir moltes empreses amb el resultat que tancaren i molta gent es va quedar al carrer sense feina.

Aquesta, no ha sigut l'única crisi del sistema capitalista, l'any 2008, Lehmann Brothers va esclatar i va infectar el mercat amb la venda de "hipoteques fem", actius tòxics que feren col·lapsar el sistema bancari a nivell mundial. Justament aquesta última crisi, tocava directament el tema de la propietat i el model econòmic que va caracteritzar Espanya des de finals dels anys 60 (Díaz i Solanas, 2015:118) . Aquest model econòmic, es pot resumir en la següent frase: "*Queremos un país de propietarios y no de proletarios*" (Jose Luis Arrese, Ministre de Vivenda durant la Dictadura Franquista) (Todoporhacer.org, 2017)

2. El moviment okupa o moviment per les okupacions.

2.1 El moviment okupa.

Front a la situació de la mancança de vivenda, a partir del segon terç del segle passat, el jovent dels anys 60 i 70 s'organitza, demanant solucions per fer front a un problema social que els colpejava amb una força brutal i aleshores naix el moviment okupa o moviment per les okupacions.

Solem parlar de “el moviment okupa” o de “els okupes”, normalment des d'una visió en la qual es simplifica el fenomen, com passa, a grans trets, als mitjans de comunicació amb altres temes: conflictes armats, geopolítics i tota mena de notícies que ens arriben dia rere dia.

Se sol parlar del moviment okupa com una realitat subalterna, aliena a nosaltres, que res té a veure amb allò que vivim, o com organitzem les nostres vides, però de fet, hi té molt a veure, donat que proposa alternatives a les formes tradicionals de relacionar-se, dóna significats nous a conceptes de viure, com viure en comú. El moviment okupa, després de tants anys d'evolució, revisió, reestructuració, segueix viu i és present a les nostres societats, però potser no ha tingut un altaveu tan important com altres moviments socials (els indignats, la PAH, el moviment antimilitarista al seu moment, etc) i de vegades no hem sabut d'ells més que aquelles voltes en què s'anava a produir un desallotjament i aquell lloc estava ple de càmeres de televisió. En definitiva, la informació que es pot trobar als grans mitjans de comunicació o *mass media* és moltes vegades inexacta en quant al moviment de les okupacions. Aquesta normalment només es fixa en el moviment okupa relacionat amb el tema de la vivenda, fet que actualment representa un percentatge molt baix de les okupacions en Espanya, ja que com s'analitzarà posteriorment, actualment hi ha moltes tipologies d'okupacions a banda de les s'utilitzen per a un ús exclusiu de vivenda. Per l'altra banda, també hi ha a vegades en els mitjans d'informació alternatius i canals d'informació dels okupes una visió idealitzada i a vegades unitària dels okupes, que no respon a la complexitat d'un moviment social com és el okupa, que és ple de contradiccions. Ambdues visions compleixen un paper en tant que a la construcció de “l'altre” (Kangkana, 2015:212) que en el cas dels *mass media* són els okupes i en el cas dels okupes i mitjans alternatius

d'informació és "l'Estat". No obstant, aquestes definicions identitàries, sobretot la generada pels *mass media*, no seran analitzades amb detall en el present treball.

El moviment okupa és un moviment social que pretén contestar a moltes de les crisis de la societat moderna: crisi econòmica i la forma en què es concep l'ésser humà com a *homo economicus* (maximitzador de beneficis); crisi política, amb la qual tots els mecanismes de protecció social dels Estats Europeus aplicats després de la segona guerra mundial comencen a deixar de ser vàlids: el capitalisme comença una fase monopolista transnacional.

Sin embargo, los últimos decenios del siglo XX, como ya anticiparon Debord (1992) o Baudrillard (1970), han visto una mercantilización completa de la vida social que, amenazando con borrar todo espacio público, ha terminado por reducir toda motivación humana a la mera consecución de objetivos personales, y cuyas últimas consecuencias han desembocado en la actual crisis sistémica que afecta especialmente a Occidente. Dada la situación presente es cada vez más inevitable buscar modelos de gestión alternativos que nos permitan articular la vida social de una forma más solidaria, más justa, y más responsable con el medio ambiente (Montesinos, 2014: 57)

El moviment okupa, en eixe sentit, intenta i sempre ha intentat avançar-se als processos que s'han donat històricament a la modernitat: la desposseïció, la gentrificació¹, el patriarcat i les seues transformacions amb la societat de consum, la reducció progressiva d'espais públics per a debatre i decidir com gestionar-los en comú amb paràmetres, normes, que són fixades i aprovades per la comunitat de forma assembleària, la permanent connexió digital, però la desconexió humana i veïnal, el consumisme, l'encariment de les vivendes, un oci destructiu per al jovent, al qual se li ofereixen poques alternatives, l'escassetat d'espais on artistes de tota mena puguin començar a fer visibles les seues creacions, l'absència d'espais culturals o contraculturals on la gent pugui acudir sense importar l'estratègia social i cultural per rebre una formació continuada i crítica amb els processos de la societat i com aquesta s'organitza.

El moviment okupa és una recuperació, a banda, de l'espai públic com a espai polític, en el qual tota aquella persona que en forma part s'implica d'una manera

¹ 1 Gentrificació: modificació de la morfologia d'un barri pel resultat de la irrupció de nous veïns amb més poder adquisitiu.

conscient a l'hora de proposar i debatre idees per regular el bon funcionament de l'espai okupat. I una recuperació, perquè les persones que okupen, (parlant, en aquest cas d'un centre contracultural i social, que no necessàriament vivenda), majoritàriament no es senten representades amb el sistema polític que els ha tocat viure (democràcia representativa), i entenen que gestionar un espai en comú és fer política i tindre, almenys, una parcel·la de poder, en la qual són subjectes actius i no passius o intermediaris. Unes idees que són molt pròximes a les de una democràcia directa o participativa: es tracta de fer política, però al marge de les institucions.

Como nuevo movimiento social, el movimiento okupa surge con una función política: dar cauce de expresión a las diversas aspiraciones que no se ven reconocidas en la política institucional. [...] El movimiento okupa es representante de una postura de repulsa de la política desde una posición ética, [...] . El movimiento okupa sería según esta definición una forma de participación política alternativa a las organizaciones tradicionales de las democracias liberales: partidos políticos y sindicatos, esto es, al espacio político integrado. (Recio i altres: 100)

Tots aquests processos no s'han donat al mateix temps, però part d'ells varen fer naixer el moviment okupa, i altres l'han anat influint fins conformar el que hui entenem per "moviment okupa" o "moviment per les okupacions".

De totes aquestes derivacions, circumstàncies i qüestions naix el moviment okupa. Es donen ocupacions de vivendes durant molts segles a la història dels éssers humans, però no és fins al segle XX, on totes aquestes accions prenen un caràcter reivindicatiu amb la finalitat de transformar la societat i frenar els seus processos destructius. Al context dels anys 60 i més endavant, es produeixen una sèrie de processos que comencen a transformar la visió del món de gran part de la població, que es va plantejar si allò que hi havia, *l'status quo*, no podia ser d'altra manera, si les crisis econòmiques, bèl·liques i polítiques no eren, al capdavall, crisis humanes de valors on s'estava perdent tot allò que tant havia costat de guanyar: la dignitat.

El maig del 68 és clau en la definició d'un nou horitzó a seguir, en què conflueixen moltes aspiracions que es canalitzaran i donaran les bases per al que avui entenem com a "moviment okupa". El moviment okupa, o moviment per les okupacions, és un moviment que té arrels europees. Podríem parlar també de les okupacions de finques, camps o explotacions, que es donen als països sud-americans, però poc ens valen per explicar que

és el moviment okupa i com evoluciona cap a les formes que entenem hui. També cal aclarir que les col·lectivitzacions agràries i activitats de grups polítics i sindicats, socialistes i anarquistes a Espanya, influeixen en com es configura el moviment okupa en aquest país, donat que formen part del substrat cultural dels okupes i influeixen en les seues formes d'actuació, però que no s'analitzaran amb profunditat en el present treball.

El moviment okupa, com anteriorment s'ha dit, té orígens europeus i trobem la seua fonamentació teòrica i filosòfica als anys posteriors a la segona guerra mundial i, especialment, als anys 60 i 70 hi ha una sèrie de circumstàncies històriques que ens fan entendre el seu naixement. La raó principal de la ciutadania per a okupar els espais, és el repartiment injust d'un bé social: la vivenda. Aquesta situació d'emergència de habitatge, va fer que el moviment tinguera una gran volada en els 80 i 90.

The young people behind the emergence and development of squatting in different cities during the 1980s and 1990s shared a common experience of unemployment, job insecurity, difficulties in access to accommodation, and the development of cultural outlets independent of state institutions or other formal organizations. Certain circumstances and social phenomena operated as 'catalysts' for the consolidation of the movement, such as the relative lack of a precise legal and political framework for the definition of squats, and the extraordinary survival capacity of certain squats, which served as a benchmark for others in the same city and elsewhere. (Martínez, 2007: 118)

Alguns consideren la ciutat danesa de Christiania, com el quilòmetre 0 en la concepció del moviment okupa com a tal i a que començara a tindre una sèrie de proclames, consignes i escriure's amb "k".

Cristiania és un espai que esdevé ciutat després que la ciutadania de Copenhage okupara en 1971 uns terrenys militars abandonats des del 1967. Des d'aleshores es converteix en una ciutat autònoma proclamada independent de l'estat danès: els seus habitants paguen un lloguer comunitari per les seues vivendes en funció de la grandària i uns impostos per a mantenir la comunitat. Després de molts anys de conflictes amb l'estat danès, els habitants de Christiania aconseguiren comprar aquest terreny l'1 de juliol 2012, per a que l'estat, així, no poguera prendre accions legals front a ells, fent una campanya de recaptació de fons que va ser exitosa i creant una fundació que els ajudara a poder pagar els 76,2 milions de corones en 30 anys que els demanava l'estat Danès. Encara avui

dia es pot observar com hi ha anuncis a la ciutat que animen a comprar accions de Christiania per un preu simbòlic (50 corones).

Il·lustració 2 Barri de Christiania

La policia no entra en Christiania exceptuant que siga un cas d'extrema necessitat i així es requerisca. La neteja dels carrers es duu a terme d'una forma autogestionada per part de la comunitat i en molts d'ells es deixa que la vegetació cresca i prenga l'espai. L'Estat Danès ha intentat per tots els mitjans prendre el control dels terrenys de Christiania, però els habitants d'aquesta vila han mantingut una situació de confrontació i de resistència que els ha permés funcionar autònomament i al marge de la majoria de les polítiques d'aquest Estat. En Christiania tenen les seues pròpies escoles, centres, tallers de bicicletes, restaurants, bars i establiments. Mario Alberto Velázquez Garcia, del col·legi major de Hidalgo en Mèxic, afirma en un estudi comparatiu amb el cas de San Cristóbal de las Casas (Chiapas) que, el que no ha aconseguit mitjançant el control policial el govern danès, ho intenta amb el turisme en la zona de Christiania. Deixa un paràgraf molt important que fa referència a les similituds entre les activitats d'aquestes okupacions, tan distants en espai i temps.

Ante la presencia de una revolución cultural en un espacio social determinado, el turismo (la existencia en ese mismo lugar de un mercado emergente relacionado al turismo) se convierte en una herramienta política, ideológica y de

gubernamentalidad tanto para los protagonistas de la revuelta como para el estado ante el que se revelan. En ambos casos, tanto los creadores de la comunidad de Christiania como el EZLN buscaron: 1) visibilizar grupos sociales hasta entonces marginados (gays, indígenas, ecologistas, etcétera); 2) producir nuevos mecanismos de organización social, administración del territorio y designación de autoridades (en el caso de EZLN en sus comunidades autónomas no en San Cristóbal); 3) prácticas sociales y culturales (las relaciones intrafamiliares, lógicas de producción, uso de sustancias legalmente prohibidas, entre otras). Por su parte los Estados utilizaron en ambos casos el turismo para buscar re-encaminar o transformar las prácticas que buscaron ser establecidas por revoluciones culturales anteriores. (Velázquez, 2016: 366)

Als anys 70 és, en definitiva, quan comença l'activitat del que avui podem denominar com a "moviment okupa" o "moviment per les okupacions". En Anglaterra hi havia els *squatters*, i en Holanda els *krakers*.

Los okupas holandeses empezaron a usar el término *krakers* para designar a aquellas personas que pretendían convertir las okupaciones en sus hogares. En Berlín, se inventó el término *instanbesetzen*, una fusión de *instandsetzen* (por ejemplo, renovar) y *besetzen* (por ejemplo, ocupar). Existen otros usos del termino "okupa", con significados distintos. Así, en algunos reportajes en la prensa se ha utilizado dicho término para referirse a quienes usan los inmuebles solamente como lugares *crash* (para destrozar o para "usar y tirar" pero que no intentan establecerse en ellos. En Holanda se usa a veces para designar a las personas que habitan en un apartamento con el consentimiento de su propietario, pero contra las reglas municipales de asignación de vivienda a rentas bajas (Priemus, 1983). En el Reino Unido, quienes alquilan propiedades durante un breve periodo de tiempo han sido denominados "okupas con licencia" (Platt en Pruijt, 2004: 36).

Diferents termes, però que compartien espais ideològics i una reivindicació que Hugo Lefevbre ja va fer palesa al seu llibre "El dret a la ciutat": la reivindicació d'estar, de crear, d'apoderar-se d'un espai que cada cop més està controlat per empreses privades i corporacions multinacionals en detriment dels governs i la societat civil, i es postulen com una tercera força que pot canviar les regles del joc (Prieto, 2014:79).

En un ampli estudi anomenat com "el mercado contra la Ciudad" dut a càrrec per Neil Brenner, Jamie Peck y Nik Theodore, entre altres, s'explica com el neoliberalisme va guanyar la batalla a l'estat de benestar keynesià i les seues propostes varen ser començades a aplicar a partir dels anys 70 i 80 del segle passat. Aquestes propostes, que varen consistir en reduccions d'impostos a les grans empreses, privatització dels espais públics i la criminalització de la pobresa (Brenner i Altres, 2015: 211), varen influir molt en la trama urbana amb unes conseqüències molt clares: destrucció dels tradicionals barris de classe treballadora per a obrir la

porta als especuladors, eliminació de espais públics i augment de la vigilància en els mateixos; o la retirada de les estratègies de planificació comunitària (Brenner i altres, 2015:235)

En tot cas, el moviment okupa, es configura com a moviment amb les seues reivindicacions pròpies a partir del desenvolupament de Christiania, en els 70, que constitueix un projecte nou en quant a les formes d'organitzar-se i viure en comú.

2.2. Sentits filosòfics de les okupacions

Una vegada explicat el context que fa nàixer el moviment okupa, caldria preguntar-se: són iguals tots els projectes d'okupació? Quants tipus hi ha?. Hans Pruijt, al seu llibre, *Okupar en Europa*, ens defineix fins a 5 tipologies d'okupacions (Pruijt, 2013:21).

- 1) L'okupació deguda a la pobresa.
- 2) L'okupació com a estratègia alternativa de vivenda.
- 3) L'okupació *empresarial*. (Centres Socials, tallers de reparació de bicicletes, “bars okupats”)
- 4) L'okupació conservacionista. (per a conservar el valor paisatgístic de una zona, d'un edifici en concret, etc.)
- 5) L'okupació política. (com a confrontació contra l'Estat)

Ací es tractarà d'explicar aquestes configuracions, però també posant de relleu que les ha fet un autor parlant del seu context i el seu entorn i potser no valguen per al que en aquest treball es tracta d'analitzar.

Primerament Pruijt explica que hi ha un tipus d'okupació deguda a la pobresa o també per la pura necessitat de supervivència (Collado, 2007). L'okupació deguda a la pobresa es refereix al tipus d'okupació per necessitat de vivenda que és realitzada per un tipus de persones que no tenen alternativa: persones excloses de la societat, en risc d'exclusió social, etc. Hans Pruijt explica que hi ha uns dirigents i uns dirigits en aquest tipus d'okupacions, però que normalment no són okupacions polítiques, tret, que jo considere que es pot debatre, donat que sí que hi ha una confrontació contra l'Estat en alguns casos per part de qui okupa, resistint-se a ser desallotjat. Parla l'autor de dirigents

i dirigits, en el sentit que hi ha uns activistes, que poden ajudar en l'acció de l'okupació del lloc els primers dies (reformant, pintant, demanant recursos) però que no són estrictament els beneficiaris de l'acció. L'okupació, aleshores, es realitza pels activistes i les famílies en situació de pobresa però les beneficiàries són les famílies en situació de pobresa.

No es troben molts casos d'okupacions com aquestes. En la majoria de casos podem veure com són realitzades sota la direcció d'un grup polític o sindicat determinat. No es poden veure molts casos d'okupacions. A València trobem algun cas com és el de *Amanecer*, okupació que es va donar al 1991 i que va tindre un ús exclusiu de vivenda (Collado, 2007:55). A altres països, on tenen una tradició d'okupació prou llarga, com és el cas d'Itàlia i, especialment, a Milan i Palermo, sí que es poden trobar casos d'edificis okupats que han funcionat com a vivenda..

Si ho traslладem al context de l'Estat Espanyol, veurem que podem trobar poques okupacions com aquestes, perquè normalment no són reivindicades públicament ni interessa que ho sàpiguen el veïnat o els mitjans de comunicació.

En el cas de les okupacions per a ús com a vivenda, les persones que okupen, estan en una situació d'il·legalitat, però es senten legitimades èticament per okupar per la constitució espanyola per l'article que regula el dret a la vivenda, encara que saben que es sol resoldre a favor de l'article que regula la propietat privada. La visibilitat, per tant, no és convenient quan es tracta d'okupar, sobretot en els casos en els que es destina a un ús exclusiu com a vivenda. Emperò es fa inevitable moltes vegades en un món on ni tan sols les persones escapen al control que s'exerceix diàriament sobre l'espai urbà: les dissidències no hi caben. A l'espai rural i les zones de perifèria urbana, els projectes d'okupació es difuminen i ja no són tan visibles. Aquesta és un arma de doble fil: per una banda, l'àmbit rural és un camuflatge perfecte per a desenvolupar una okupació: una activitat que des del codi penal del 95, està penada i tipificada com a "delicte d'usurpació". Per l'altra, al no tindre eixa visibilitat que tenen les okupacions en l'àmbit urbà, es redueixen els possibles col·laboradors que fan possible posar en marxa el projecte i la influència i capacitat de mobilització front un desallotjament.

Són pocs els casos actuals d'okupacions que serveixen com a vivenda, i menys encara aquells que s'utilitzen exclusivament com a vivenda. Els casos contemporanis que es troben per a aquesta tipologia, es solen mesclar amb les altres tipologies i tenen en ment, i a la seua agenda, moltes més reivindicacions a banda d'un espai digne per viure; com són el fet de crear un espai combatiu, contra-cultural.

En el context d'Espanya és difícil parlar d'aquest tipus d'okupacions, donat que moltes vegades, en el context actual, es realitzen d'una manera legalitzada o cooptada, per moviments socials com la PAH, o es realitzen en nuclis organitzatius molt xicotets: famílies, grups veïnals. Un exemple d'aquest tipus d'okupacions el constitueixen les realitzades al barri del Cabanyal, on una vegada donat l'avís d'enderrocament d'una vivenda, en pocs mesos algunes persones okupaven les cases com a solució habitacional/de vivenda d'una manera temporal, que fa que aquesta tipologia es mescle amb la següent: l'okupació com a estratègia alternativa de vivenda.

L'okupació com a estratègia alternativa de vivenda vindria a significar aquell tipus d'okupació en el qual la vivenda no és un bé que els que okupen no posseeixen. Els subjectes de l'acció, per tant, no són gent que es troba en una situació sense alternativa. Hans Pruijt ens parla d'un sector, cobert en la seua majoria pel jovent i que prefereix okupar a pagar un pis de lloguer o viure a casa dels seus pares. Aquest cas es pot veure als suburbis de les grans ciutats, o a les zones que estan a mig camí entre la perifèria i l'àmbit rural.

La principal raó d'aquest tipus d'okupació és econòmica, i per tant social. Però cabria preguntar, si es pot tractar també d'un tipus d'okupació amb un sentit polític. La raó d'aquest segon sentit, seria, que les necessitats bàsiques d'aquesta població estan cobertes i és per això que no ho ubiquem dins del primer tipus. Per tant, sols cal preguntar: quina és la raó bàsica que origina aquest tipus d'okupacions? Les raons anirien, per una banda, lligades al factor econòmic, de no poder llogar un pis; i per altra, lligades al factor social, del rebuig del model de vida imposat pel sistema capitalista: individualista, consumista i insostenible a nivell ecològic. Es tracta, per tant, segons el meu parer, d'un tipus d'acció reivindicativa, i diametralment oposada a l'ús de la vivenda com a enriquiment econòmic, i per tant amb valor de canvi i no valor d'ús. Els exemples

per a aquest tipus d'okupacions en Espanya no són molts i corresponen a un segment molt concret de la població: el jovent.

Per altra banda, tenim el que Pruijt anomena com a *okupació empresarial*, que es basaria en aquell tipus d'okupacions que es destinen a crear espais socials: bars, centres de dia, tallers de reparació de bicicletes, centres informatius, teatres, centres de projecció de pel·lícules, etc (Pruijt, 2013:32). La raó d'aquestes okupacions és la de crear espais socials on satisfer necessitats concretes i enfortir les xarxes veïnals. Es tracta de crear llocs on poder desenvolupar certes activitats al marge del mercat, on la unitat més valuosa és el temps.

Aquest tipus d'okupacions no van lligades al tema de la vivenda i tracten de satisfer altres necessitats, que també són importants, com les culturals: són llocs dins o fora de la ciutat, però oposats a ella en quant a la seua imposició cultural i urbanística com a imperi. Aquest tipus d'okupacions en Espanya, solen mesclar-se amb les okupacions polítiques, i normalment aquesta diversitat d'espais no és tan ampla, és a dir, a Espanya són els centres socials els que funcionen com a menjador, bar, sala de concerts, tallers, estudis de gravació, centres de dia i moltes funcionalitats que Pruijt associa a la okupació empresarial. Pruijt, no obstant, reconeix que a Itàlia i a Espanya es coneixen com a centres socials o centres socials okupats, com a generadors de contracultura (Pruijt, 2013:33): *«In Italy entrepreneurial squatting projects tend to be routinely labelled as social centres. Activists in other countries such as Spain and the UK have adopted this label»*

Alguns exemples d'aquests tipus d'okupacions serien projectes com els de Can Vies (Barcelona), la Dragona (Madrid), Iniciativa Dahlia (València).

Altres tipus d'okupació seria la okupació conservacionista. Es tracta de la okupació d'un immoble, siga en àrea rural o urbana, per tal d'evitar futurs esdeveniments que danyarien el seu valor paisatgístic. Al meu parer cabria afegir que moltes vegades es tractaria, no sols d'una preservació, sinó també d'una recuperació patrimonial d'una zona que ha estat danyada, per exemple en l'àmbit rural, pel fenomen de l'abandonament progressiu de les zones rurals. Un exemple contemporani és el poble de Fraguas, un poble ubicat en la província de Guadalajara que en 1968 va ser abandonat pels seus habitants,

per l'èxode rural cap a la ciutat i en 2013 va ser la “Asociación de Repobladores Rurales de la Sierra Norte” la que va okupar el poble i va començar a rehabilitar els seus edificis. Els okupes, cansats de la vida urbana a la ciutat de Madrid, decidiren instal·lar-se en aquesta xicoteta localitat, enquadrada en un espai natural protegit de 125.000 hectàrees al qual es prohibeix la urbanització sense permís.

Els okupes d'aquest poble de Guadalajara treballen col·lectivament i han reconstruït les cases respectant les tècniques ancestrals, cultiven un hort i fabriquen cervesa artesanal. L'energia que necessiten es generada per panells fotovoltaics i són autosuficients pel que fa a l'alimentació. Actualment la Junta de Castella la Manxa els ha posat una denúncia i la Fiscalia ha demanat 26 anys de presó per a 6 okupes de Fraguas.

L'últim tipus d'okupació que nomena Pruijt seria la okupació política, que és aquella en què s'okupa com una mena de “lluita contra l'Estat” amb una organització que era diametralment oposada a qualsevol tipus d'organització política o sindicat.

Para ellos, el concepto de poder —por ejemplo, contra-poder cara a cara con el Estado— tiene una gran relevancia. En su modelo organizacional se distingue entre una vanguardia y los seguidores. Okupar es interesante para ellos dado el elevado potencial de confrontación con el Estado. Podría decirse que la okupación política como una configuración independiente nació en Amsterdam cuando un grupo okupa, Woongroep Staatsliedenbuurt, actuaba con formas que no se entendían muy bien con el marco lógico de otras configuraciones. (Pruijt, 2004: 52)

Una de les accions d'aquest grup okupa en Amsterdam va ser la d'okupar grans extensions de vivendes socials per a rendes baixes, donat que entenien que el sistema d'assignació era insuficient i una mala solució per al problema de la vivenda.

La principal justificació de Woongroep Staatsliedenbuurt para okupar viviendas asignadas a rentas bajas era que el sistema municipal de las colas para la vivienda era un modo de pacificar a las decenas de miles de personas que buscaban un hogar (Duijvenvoorden, 2000: 151). En línea con este argumento, la oficina municipal de distribución de vivienda fue atacada en distintas ocasiones, con el resultado de que algunos archivos fueron destruidos. (Pruijt, 2004: 52)

Aquests okupes van ser un grup de pressió molt important i en Amsterdam varen participar en nombrosos enfrontaments contra l'Estat quan hi havia l'ordre de

desallotjament d'un edifici. Els seus mètodes, en moltes ocasions de resistència violenta, i el qüestionament de les altres tipologies d'okupació, els va generar problemes amb el resultat de la divisió interna en el moviment okupa, i que els okupes polítics perderen força en Amsterdam fins pràcticament desaparèixer a finals de la dècada dels 80. En Itàlia també es pogueren veure aquest tipus d'okupacions i encara existeix una tradició okupa vinculada a la política, per exemple a Milan o a Palermo, on encara moltes manifestacions de grups antisistema solen acabar amb una okupació com a forma de protesta.

D'aquestes configuracions de fenòmens de l'okupació es poden traure diverses conclusions: tot i que a primer cop d'ull poden ser reduccionistes, no són tancades i crec sincerament que han canviat molt amb el temps. El moviment okupa es va adaptant als nous temps i l'arribada de les xarxes socials o el naixement d'un moviment per l'habitatge, amb la creació de la PAH, han fet que el tema de la vivenda no siga a hores d'ara en el moviment okupa a Espanya, el primer punt de l'agenda.

Per altra banda, aquestes tipologies, per al cas espanyol del moviment okupa, poc serveixen, perquè es mesclen i molt sovint no podem apreciar una d'aquestes tipologies en concret.

Hi ha una pregunta que no es pot evitar: quan una okupació no és política? Des del moment en què un grup de persones decideix entrar en un edifici i transformar-lo, sent conscients perfectament que eixa acció potser tinga conseqüències legals, s'està fent una acció política: la desobediència civil. Els qui okupen, són part de la societat civil i són un actor més en els grups d'interessos que conformen la societat. Desobediència civil, perquè l'objectiu dels okupes va més enllà de transformar una llei concreta, que seria el cas de la objecció de consciència. L'objectiu principal, com el de la majoria d'organitzacions polítiques, és el de crear una societat més justa i més igualitària.

L'okupació del poble abandonat de Fraguas, anteriorment categoritzada com a "conservacionista" és sense dubte també una okupació política, donat que hi ha un enfrontament obert amb l'Estat on sembla que la legalitat i la ètica marxen per camins distints. És una okupació política perquè els okupes de Fraguas han proposat una solució al problema del despoblament, perquè han proposat alternatives als modes de viure i de

relacionar-se. I també perquè s'organitzen conforme a una ètica dialògica, en la que l'agenda i activitats es discuteixen en assemblea. Una forma d'organitzar-se, en definitiva, que s'apropa molt més a una ètica de màxims, que de mínims (Cortina, 2007: 9-23).

Per altra banda, l'okupació empresarial que defineix Pruijt, en el cas espanyol no és possible desvincular-la de l'okupació política: l'oferta de tota una sèrie d'activitats culturals i lúdiques que se n'ixen del circuit de consum del mercat capitalista, és també una forma de fer política. Aquest és el cas, per exemple de la Dragona, ubicada en el barri de la Elipa de Madrid, al costat del cementeri de la Almudena, on s'organitzen xarrades que van des de com fer ús d'aplicacions informàtiques, fins a el masculisme dins dels moviments socials. Hi ha un gimnàs on, per exemple, es fan classes de defensa personal per a dones, una biblioteca, un estudi de gravació, així com una terrassa al damunt de l'edifici plena de plantes i algunes hortalisses.

Molt sovint, existeixen debats en el propi moviment okupa de fins a quin punt és "oci alternatiu" el fet d'organitzar festes i vendre alcohol com en qualsevol bar, pub o restaurant. El moviment okupa té contradiccions importants que generen distints punts de vista sobre què significa okupar, si un mitjà per tal d'aconseguir un objectiu major i canviar la societat o per el contrari que la okupació es un fi en sí mateix i es realitza per canviar la situació d'eixe barri en concret i amb una perspectiva merament local.

Per tant i per tal de tancar l'argument potser s'haurien de reduir les categories d'okupacions de Pruijt, per al cas espanyol en concret i anomenar-les d'una altra forma: sentits filosòfics de les okupacions.

La necessitat de vivenda seria un dels sentits filosòfics en aquesta nova classificació i seria l'únic que conserva el significat i significat.

Les okupacions per una vivenda digna serien les que Pruijt qualifica com a degudes a la pobresa, i anirien estrictament lligades a la utilització dels immobles com a vivenda, tenint en compte l'argument expressat abans de que les okupacions. Aquest tipus d'okupacions, a l'estat espanyol, podem dir que han minvat prou, des del naixement de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) que ha cooptat pràctiques seues i ha

inventat de noves.

La necessitat de crear cultura o contracultura, seria altre dels sentits filosòfics de la okupació, que aniria lligada al que Pruijt anomena com a “okupacions empresarials”. Aquest tipus d’okupacions són les més habituals al nostre Estat i correspondrien als Centres Socials Okupats o Centres Socials Okupats Autogestionats. Anirien vinculades a transformar l’entorn més immediat i satisfer necessitats culturals, reforçar les xarxes veïnals a través de la solidaritat, i en definitiva imaginar espais “alliberats” d’opressions (feixisme, masclisme, especisme), de repressió, d’injustícies des de una perspectiva local però oberta al món al mateix temps. Són, en definitiva, també okupacions polítiques, donat que l’enfrontament amb l’Estat, amb més o menys intensitat, sempre està present (Chalmeta, Diagonal 2006: 43).

[...] esto es algo que persiste y existe en los centros sociales o en los colectivos metropolitanos, esa imagen que también está ligada a la calidad y a la densidad de las experiencias de lucha, la imagen del estado como una masa muda y autoritaria, totalitaria y asesina, esa máscara de la soberanía— sino un estado como algo que se confunde con la administración de la vida cotidiana, hecha de segmentos que pueden ser atacados, que pueden ser transformados, que pueden ser reapropiados generando una nueva disposición de conflicto, pero que no hipoteca el proceso, es decir, se trata de romper ese chantaje, esa dicotomía improductiva, no ya entre reforma y revolución, pero sí entre lo local y la acción política general, o entre la posibilidad de tener una experiencia densa, micropolítica, de cooperación, de subjetivación, y la posibilidad de seguir pensando una transformación social.” (CSOA El Laboratorio, “Entre Mil Mesetas” en Domínguez, 2010: 41).

La creació de cultura o contracultura és una de les respostes del moviment per les okupacions cap a la societat capitalista, on quasi tot està mercantilitzat, inclús els drets de les persones. Creant un projecte que busca un punt de llum, dins del caos de la urbs: un caos, però que sembla prou ordenat i modifica els carrers, on l’espai públic desapareix per a convertir-se en un aparador, accessible només per a uns: es lleven els bancs de les places però no falten càmeres ni tendes que deshumanitzen i que volen cosificar-nos: les xarxes socials i familiars es van destruint progressivament per un individualisme aferrissat.

Es tracta d’intentar desconstruir la societat, d’analitzar-la i canviar-la des de dins, apropiant-se d’edificis sense ús per a aconseguir una xicoteta parcel·la de poder, on poder canviar la realitat de barris colpejats per l’especulació, la gentrificació i la passivitat.

L'altra resposta és la fugida, la repulsa a la civilització, l'exili: per a els okupants del poble de Fraguas la vida urbanita, plena d'estímuls buits, de murs, de fronteres i de misèria era angoixant. La fugida es l'altre i últim sentit filosòfic de les okupacions. Per als okupants d'aquest poble abandonat de la serra de Guadalajara, la millor opció de canviar uns ritmes de vida viciats i plens de repeticions va ser fer-ho des de fora, recuperant el medi rural com a forma de vida, amb ple contacte amb la naturalesa d'una manera, sostenible, intentant proposar noves formes de viure i de conviure (Agendasocialdesoria.com, 2017).

El moviment okupa és un moviment social que trenca les normes del que clàssicament és un moviment social: no té uns caps visibles o referents ideològics concrets, que en altres paraules podríem dir "pares", i la majoria segueixen en els Centres Socials Okupats una forma de gestionar l'espai mitjançant la democràcia directa, però no sempre és així.

Si ens fixem sobretot en les okupacions en l'àmbit urbà es pot afegir que no tenen unes propostes comuns ideològiques que guien les seues accions i que els objectius són molt distints segons cada projecte de okupació: la majoria de vegades, tot i que els objectius de les persones que okupen van molt més enllà d'exigir una vivenda digna, es circumscriuen a una ciutat, poble, municipi en concret: prima sempre el treball local o com a vegades s'expressen: "fer barri".

Espacio de relación e interacción social se asocia a la noción de espacio público local. Entendido de esta manera, constituye el espacio público más inmediato; el primer encuentro público al abrirse la puerta de lo privado [...] el barrio constituye un espacio de prácticas sociales y culturales conocidas y familiares para los sujetos involucrados. Es decir, no se trata de un espacio público cualquiera, sino de un espacio de tránsito que separa (o une) el mundo de lo público y lo privado (Saravi, 2004: 35-36).

En aquest sentit, les okupacions en l'espai urbà, tenen aquest caràcter expressat de "fer barri", normalment fonamentat en un rebuig explícit a la política que prové des de les institucions. Aquesta expressió de "fer barri", es refereix també a l'apoderament de la ciutadania amb la reconstrucció dels teixits socials, en els que els Centres Socials donen respostes des de l'autogestió a necessitats de la població, que poden ser individuals i al

mateix temps col·lectives (Alonso De la Torre, 2015:88)

Les okupacions poden ser molt distintes i entren en joc factors com l'espai, rural o urbà, el recolzament que tinguen per part de l'entorn, l'accessibilitat al lloc, les propostes que guien el projecte d'okupació...

Les okupacions en l'àmbit rural no han sigut analitzades degudament però contenen propostes innovadores a molts nivells i tenen unes particularitats que cal estudiar amb detall. És una de les motivacions principals d'aquest treball: aprofundir en les okupacions al medi rural i tractar d'establir una línia argumentativa en un aspecte que no ha sigut objecte d'estudi en els últims anys.

2.3 Moviment social?

És el moviment okupa un moviment social? Bé, per tal de respondre a aquesta pregunta, en primer lloc, s'hauria de preguntar: què és un moviment social?

O. Stammer i P. Weingart, en *Politische Soziologie* (1972) ho defineixen com a "actor col·lectiu que intervé en el procés de canvi social".

Son también aquellas acciones colectivas con alta participación de base que utilizan canales no institucionalizados, y que, al mismo tiempo que van elaborando sus demandas, van encontrando formas de acción para expresarlas y van constituyendo como sujetos colectivos, es decir, reconociéndose como grupo o categoría social. (Jelin, 1986).

Algunes corrents de pensament decidiren categoritzar els fenòmens culturals i reivindicatius de finals de segle XX de forma diferent en el que es diu la corrent dels "Nous Moviments Socials" (NMS). Entre aquells que han estudiat el moviment okupa, hi ha molts que rebutgen que s'anomeni "moviment okupa", o "moviment social", argumentant que el moviment okupa no reuneix les característiques "prototípiques" d'un moviment social.

He fet ús de l'expressió moviment social perquè crec que si alguna cosa té el moviment okupa, és que és un moviment; és la voluntat d'avançar-se a unes condicions

materials de vida injustes, i és social, donat que intenta implicar tots els agents que poden canviar la societat. En concret, el moviment okupa intenta ajuntar moltes persones, independentment de la seua procedència, ja siga ètnica, d'estrat social, edat, o adscripció ideològica.

Per tant, el moviment okupa és propi d'una forma concreta de societat: la europea, i naix en el context de la transició dels anys 60 als 70, i una de les reivindicacions principals sobre les que es fonamenta és el dret a una vivenda digna: *«cada tipo de movimiento social es propio de una forma concreta de sociedad: el propio contexto histórico de su surgimiento determina la composición social y la dinámica del movimiento»* (Revilla Blanco, 1996: 1-2)

No obstant, el moviment okupa ha anat adaptant-se als temps i, a hores d'ara, podem veure com les reivindicacions principals del moviment són molt diverses a banda de la vivenda. Un moviment social, podria expressar-se que es compon d'uns aspectes determinats: 1. xarxes informals d'interacció, 2. creences i solidaritat compartides, 3. Acció col·lectiva en àrees de conflicte i 4. acció que es desenvolupa fora de l'esfera institucional i dels procediments habituals de la vida social (Diani, 1992: 1-15)

Junt al concepte de moviment social, també trobem els conceptes de comportament col·lectiu i d'acció col·lectiva (Revilla Blanco, 1996: 2-7). És important definir-los i fer-ne ús d'ells ja que, potser, certes accions concretes, en un moment determinat, no constitueixen un moviment social. Així el concepte de comportament col·lectiu es compon d'accions espontànies i aïllades que canalitzen la resposta de diversos sectors socials a fenòmens determinats.

Per tant, els episodis massius d'ocupació de vivendes del Regne Unit en 1945, per part de 45.000 persones, ex-militars de campaments que havien pertangut a l'exèrcit, podrien considerar-se com a comportament col·lectiu. Són una mena de comportament col·lectiu perquè a diferència d'un moviment social, no participen de la creació d'una identitat col·lectiva. És per això que encara que aquests fets foren importants en la constitució del moviment okupa com a un moviment social, no es poden considerar com a generadors d'una identitat particular, que fóra la llavor del moviment social. Per tant no

es poden considerar com a moviment okupa.

És a partir dels últims anys de la dècada dels 60 i principis dels 70, sobretot a partir del maig del 68, quan podem parlar de moviment okupa, donat que hi ha un projecte social, que dona sentit a les preferències i expectatives col·lectives i individuals. És a dir: hi ha una acció col·lectiva que es dirigeix intentar resoldre la problemàtica de la vivenda i el seu ús com a un bé de mercat (Staniewicz, 2011:123-125).

Però també hi ha un projecte social del moviment okupa que va molt més enllà de una vivenda digna, i que es materialitzen en el projecte de Christiania: trencar el cicle o la roda mercat-estat-societat civil que consideren està viciat. El moviment okupa es proposa trencar aquesta roda donat que no hi ha una igualtat entre les parts que la formen i posar fre a la mercantilització de les relacions socials; reivindicar l'espai públic com a espai de creació, convivència (Salomone, 2011:8); proposar un model alternatiu de societat on les persones que fan ús de l'espai el gestionen, articulen i pensen col·lectivament; pensar una societat que pugui desenvolupar-se sense tindre que acabar amb tots els recursos naturals, respectant el medi ambient; tractar d'establir una alternativa d'identificació identitària a la ciutadania de les democràcies del món occidental que se sent descontenta amb la democràcia representativa (Venegas, 2014:106).

En definitiva, un comportament col·lectiu pot ser originador d'un moviment social, però allò que el defineix com a tal es l'acció col·lectiva.

No obstant, en quant a la creació d'una identitat, per part del moviment okupa hi ha dues actituds respecte a aquesta qüestió: per una banda hi ha un grup que rebutja la denominació d'okupes o de moviment social, donat que considera que s'ha creat un estigma al voltant del terme "okupa" i açò contribuiria encara més a la seua repressió i criminalització.

Algunes persones defensores d'aquesta postura, són més propenses a la legalització del moviment okupa o de certes pràctiques. Per l'altra banda, hi ha qui sí considera el moviment okupa com a moviment social i accepta la denominació "okupa" perquè l'adscripció identitària és allò que dóna sentit, articula i legitima les seues propostes. La majoria d'integrants d'aquesta posició s'oposen a la legalització de les pràctiques del moviment okupa, perquè entenen que la seua lluita no es basa sols en aconseguir certs

drets o concessions. La lluita va més enllà i assenyala a l'Estat, el capitalisme i la política com els vertaders autors del desastre i l'objectiu és aconseguir una societat més justa igualitària i basada en la solidaritat, en les relacions humanes. Consideren que una legalització del moviment, minvaria la capacitat creativa, de canvi i l'essència contestatària del moviment.

2.4 El context espanyol

Europa, experimenta un creixement de població del 31% en 55 anys després de la segona guerra mundial, que es tradueix en 90 milions de persones noves. En alguns països aquest creixement va ser molt gran, com és el cas de Holanda amb 6,4 milions de persones, un 66% (Trilla, Carme 2001:14).

França, Espanya i Alemanya constitueixen el 54% del creixement total, i Regne Unit i Itàlia també cresqueren però d'una manera més moderada i per baix de la mitjana europea, entorn a un 20% (Trilla, Carme 2001:14)

Pel que fa al nostre context, el de l'Estat Espanyol, podem parlar d'un desenvolupament econòmic insostenible: aquest augment poblacional no ha comportat un desenvolupament econòmic sostenible, especialment si parlem del sector de la construcció.

Espanya, caracteritzada des de sempre per ser un país que s'ha sustentat en el sector agrari, des de finals dels 60 es va anar progressivament desagrarrant. Les polítiques aperturistes de finals del franquisme i de l'entrada en el 3er terç del segle XX van anar concentrades en una direcció: convertir Espanya en un país de serveis. L'entrada d'Espanya en la Unió Europea, va comportar una desindustrialització massiva dels sectors més estratègics que formaven la nostra economia.

es posible apreciar que la evolución del gasto social registrado en España desde 1977, pese a los incrementos nominales anuales, no se ha correspondido con el crecimiento económico experimentado en este mismo período. A pesar de realizarse un importante esfuerzo, los sucesivos incrementos del gasto social no se han traducido en un mayor peso sobre el PIB hasta 2007, descendiendo después como consecuencia de la crisis, lo que produce la paradoja de aumentar el peso relativo del gasto social sobre el PIB de forma teórica, pero sin incremento presupuestario efectivo. Desde comienzos de la década de 2000, el gasto social en relación al PIB registra niveles similares (25%), aunque con ligeros incrementos. Si nos referimos a los últimos quince años, el porcentaje del gasto social en relación al PIB no se ha modificado de manera apreciable, con lo que se mantiene en términos comparativos el nivel de esfuerzo del Estado con respecto a las políticas de bienestar, aunque este esfuerzo no ha sido suficiente para atender la cobertura de las necesidades sociales que, sin embargo, han crecido y se han diversificado (COMISIONES OBRERAS, 2011)

Si s'observen les xifres proporcionades per l'INE, a l'any 1971, hi havia a l'estat Espanyol, censades 10.658.882 vivendes, de les quals un 12,7% figuren com a buides/ altres i la resta del percentatge, es reparteix entre vivenda secundària i vivenda principal. Si atenem a l'evolució d'aquestes dades, veiem que des de l'època dels 70 fins als anys 80 es construeixen més de 4 milions de vivendes noves, però augmenta el percentatge de vivendes buides i vivendes secundàries i disminueix el de vivenda principal molt significativament: de un 79,8% cap a un 70,8%. A les dècades següents segueix decreixent el percentatge de vivendes que són vivenda principal, que no es torna a recuperar fins el 2011, però parlem d'una quantitat de vivendes que supera els 25 milions: 25.208.623 milions de vivendes, 15 milions construïdes en un període temporal de 40 anys. Si anem a dades concretes del nostre territori, veiem que al País Valencià entre 1971 i 1980 trobem que hi han 89.599 vivendes buides. Al 1991, 328.984 vivendes buides i al 2001, 415.944 vivendes buides.

	1970	1981	1991	2001	2011
Vivendes	10.658.882	14.726.134	17.206.363	20.946.554	25.208.623
Principals	79,8%	70,8%	68,2%	67,7%	71,7%
Secundàries	7,5%	12,9%	17%	17,4%	14,6%
Buides/ altres	12,7%	16,3%	14,8%	14,8%	13,7%

Espanya va entrar en una etapa de desenvolupament a partir dels anys 60 en la qual va començar a construir noves vivendes, parcs, hotels i edificacions. A partir d'aquests anys es va consolidar el model de turisme de sol i platja, en el qual importava la quantitat, no la qualitat ni la preservació del territori: és l'etapa que va deixar el paisatge de la costa de Benidorm que avui coneixem.

El nostre país va començar a obrir-se cap a l'exterior i a eixir del seu aïllament, progressivament desagraritzant-se i desindustrialitzant-se, procés que es conclou de

manera determinant amb el període de govern de Felipe González, que podem veure clarament a la pel·lícula “Los lunes al sol”. Va canviar el model de desenvolupament econòmic i es produïren les reconversions industrials que modificaren substancialment el mercat de treball.

Las reconversiones industriales y las privatizaciones de empresas públicas animaron también nuevas estrategias de planificación urbana para aprovechar áreas consideradas “obsoletas” o “degradadas” y transformarlas en sedes de eventos turísticos y comerciales (exposiciones universales, juegos olímpicos, museos internacionales, puertos deportivos, etc.) o en nuevos complejos residenciales privilegiados (Adell Argilés, 2004: 66).

Aquesta obertura cap a l'exterior no va comportar un repartiment just i equitatiu de la vivenda. El model de política en quant a la vivenda en Espanya ha estat caracteritzat per una construcció massiva de vivendes destinades a la propietat (Díaz, 2013:19-20). Açò ha fet que, al ser un bé de consum final elevat, s'excloga a les classes socials més baixes d'accedir a la possibilitat d'una vivenda.

Capel podía afirmar que el déficit de viviendas estaba asociado a la “escasa atracción hacia esta rama productiva, ya que la vivienda es un bien de consumo final de precio elevado y, sobre todo, de adquisición difícil para el proletariado debido a los bajos salarios”. Sin embargo, en torno a estas fechas, diversos autores empezaban a ser conscientes de la forma en que la provisión de vivienda dirigida a las clases trabajadoras (que hasta entonces había sido asunto casi exclusivo del Estado) había empezado a convertirse en un mercado rentable para el sector privado (Iban, 2011: 98)

Dades corroborades per la *Asociación de Promotores Públicos de Vivienda y suelo*:

Los datos de España (Asociación de Promotores Públicos de Vivienda y Suelo) indican que un 30% de la población no puede acceder a ningún tipo de vivienda en el mercado libre, mientras que la vivienda protegida atiende como mucho el 9% de la demanda en propiedad y el 3% en alquiler (sin contar demanda no manifiesta, dada la dificultad de datos fiables). (Aguerri, 2011: 29)

Al mateix temps, com bé explica Pilar Aguerri, l'oferta de vivendes de lloguer per part de l'Estat Espanyol, ha sigut ridícula:

España, con un 1% de vivienda social, se sitúa a la cola de los países europeos (puesto 25) [...]España sólo posee 141.000 viviendas sociales en todo el estado (0,3% del total europeo). Un dato ilustrativo es que hay menos viviendas sociales en toda España que en la ciudad de Berlín (Aguerri, 2011: 25)

El nostre sistema es caracteritza per una construcció desmesurada de vivenda, però al mateix temps una escassetesa de vivendes. Quan un dret com és el d'una vivenda digna es va convertir en un bé de mercat, i el sòl va començar a ser una mercaderia, on les persones veien una necessitat, els bancs i empreses varen veure un negoci. Així, la tècnica va consistir en acumular grans extensions de parcs de vivendes però no traure-les a la venda, amb la qual cosa amb l'escassetesa d'un bé tan necessari, feien augmentar el seu preu i els beneficis dels propietaris. Altra de les tàctiques era la de reformar les vivendes per després vendre-les a un preu superior.

El moviment okupa va nèixer per a donar resposta al problema de l'habitatge, un problema que afecta a gran part de la població espanyola i que avui encara té plena vigència. Des del Moviment okupa, es pretenia donar la vertadera categoria de un bé d'ús a la vivenda, que s'entén no sols com un sostre, sinó com a un lloc digne on viure, desenvolupar-se i formar-se com a persones.

Els okupes naixen, per tant amb una voluntat d'un repartiment social just i digne del que es considera un dret i que així figura en la constitució espanyola: la vivenda.

Article 47.

Tots els espanyols tenen dret a un habitatge digne i adequat. Els poders públics promouran les condicions necessàries i establiran les normes pertinents per tal de fer efectiu aquest dret, i regularan la utilització del sòl d'acord amb l'interès general per tal d'impedir l'especulació. La comunitat participarà en les plusvàlues que generi l'acció urbanística dels ens públics.

El moviment okupa naix com a un moviment urbà i és en la ciutat on es desenvolupa. Miguel Angel Martínez apunta a les àrees metropolitanes i els espais socials ingovernables com el lloc de la gènesi del moviment.

Por una parte, pensamos en “áreas metropolitanas” que no son unidimensionalmente espacios físicos (ciudades), territorios administrativos (municipios y ciudadanías) o modos de vida urbanos (culturas y economías), sino todo ello a la vez. (Martínez, 2004: 63)

Les àrees metropolitanes són zones molt ben descrites per Martínez com a punts d'influència i d'absorció. Influència entesa com a imposició amb un domini sempre present; absorció entesa en un sentit complet com a absorció de població, consum de recursos, de formes de vida, moltes vegades amb augments significatius de la conflictivitat social.

Por otra parte, concebimos los “espacios sociales” en tanto que confluencia de procesos en los que la gente vive los lugares de residencia, trabajo, movilidad o comunicación. El espacio físico es habitado en la medida en que es apropiado por sus habitantes, con prácticas simbólicas (poniéndole nombre, concibiendo sus posibilidades y usos, comunicándose a través de él o haciéndolo objeto de la comunicación, etc.) o materiales (produciéndolo y haciéndolo producir, construyéndolo, transformando su disposición y organización, recorriéndolo, etc.). Ser apropiado tiene también otro sentido: que sea útil, adecuado, válido para satisfacer necesidades, derechos y aspiraciones humanas básicas [...] o que sea simple y desnudamente productivo, rentable y funcional para incrementar la acumulación de beneficios de los grupos sociales más poderosos y mejor situados en los mercados de bienes raíces o de cualquier otra índole [...] En consecuencia, hablaremos de “ingobernabilidad” de dichos espacios sociales cuando se activen y visibilicen todas las conflictividades aludidas. Es decir, cuando se destruya la sociabilidad del espacio o cuando su construcción y apropiación ciudadanas sean insuficientes, violentas, parciales. (Martínez, 2004:64)

Els espais socials ingovernables, per tant, són aquells que ja han deixat de ser patrimoni de la ciutadania, en els quals la gent del barri es substituïda per població de classe alta. Els espais on es criminalitza la pobresa i els comerços locals són substituïts per magatzems i supermercats de gran superfície. Espais socials ingovernables són els territoris d'horta com La Punta en Nazaret (València) que varen ser expropiats a famílies valencianes per a urbanitzar i acomplir la major massacre patrimonial que s'ha fet de l'horta valenciana en molt de temps (Collado, 2007:162-173). Els espais socials ingovernables, podrien ser també, el barri del Cabanyal, barri tradicional de pescadors, on moltes famílies varen ser expulsades de les seues cases en un intent de modificar el PGOU i allargar l'avinguda Blasco Ibáñez. Avui dia, el Cabanyal continua sent un espai social ingovernable, sotmès als designis del partit que estiga en el govern, però mai amo del seu propi futur.

La creació d'espais socials ingovernables és causada per un desenvolupament urbanístic irresponsable i basat en criteris quantitius i no qualitius. Els espais públics minven, es privatitzen serveis, i la ciutat es segrega, a poc a poc, per anar convertint-se en una espècie de parc temàtic. Miguel Martínez assenyala la privatització, la militarització i la motorització com els orígens de la creació d'espais socials ingovernables.

Por una parte, los desplazamientos de empresas, la habilitación de grandes extensiones territoriales para centros comerciales, actividades logísticas o parques de ocio, y, sobre todo, la especialización de los centros urbanos en funciones de gestión, comercialización y servicios en general han generado ciudades con zonas cada vez más segregadas, homogéneas y, por tanto, privatizadas y con más notables desigualdades sociales y ecológicas (aun entrando en polémica pública sólo extremos como los campos de golf o las instalaciones para reconvertir los residuos). Por otra parte, las “fortalezas” residenciales de clases medias y altas, la vigilancia y control privados de cada vez mayor número de espacios públicos y privados, o la vídeo-vigilancia de las calles y las limitaciones a la libertad de la expresión al amparo de ordenanzas municipales reguladoras de una insulsa noción del “medio ambiente urbano”, alargan sus tentáculos de dominación hasta los espacios urbanos o rurales periféricos, en los que cada vez se construyen más cárceles y de mayores dimensiones. Por último, la hegemonía del transporte motorizado, principalmente de carácter privado y por carretera —automóviles para trabajadores y turistas y camiones para mercancías y combustible—, sobre otras alternativas colectivas y con menores impactos ecológicos, ha traído importantes inversiones públicas y ha contribuido a la mayor separación entre lugar de residencia y de trabajo. (Martínez, 2004: 65)

El model econòmic s'ha basat des de finals del franquisme en la construcció massiva de vivendes i d'edificacions, però des d'una visió a curt termini. No estava en els plans de l'Estat Espanyol dur a terme un desenvolupament econòmic i al mateix temps sostenible. Els mercats de treball urbans van patir també un fort canvi.

Los mercados de trabajo urbanos han sufrido, simultáneamente, fuertes agitaciones que en pocos años nos han llevado al incremento del desempleo y a su menor cobertura pública, a la mayor terciarización (especialmente tecnológica, aunque también en servicios descualificados) y a la precarización de los nuevos empleos, a la proliferación de economías sumergidas aprovechando mano de obra inmigrante ilegalizada o sectores muy lucrativos también al margen de la ley (como el tráfico de drogas o de armas) y, finalmente, a una manifestación espacial de todo ello marcada por la mayor diferenciación social (étnica, demográfica, económica, asociativa, etc.) y urbana de los distintos barrios. (Martínez, 2004: 66)

Aquests canvis en el mercat de treball i model de desenvolupament econòmic,

fomentaren la precarietat i la creació d'espais urbans segregats o espais socials ingovernables. El context internacional, amb la entrada d'Espanya a la OTAN i la UE, va obrir les portes a inversors estrangers que varen veure una oportunitat de negoci amb l'especulació immobiliària, a la que els governs mai posaren fre i encara patim les seues conseqüències.

Distintos factores dieron lugar, en España, a sucesivos booms inmobiliarios a finales de los años 1980 y 1990 que han mostrado las subidas de precios en la vivienda más pronunciadas en todos los tiempos y a la cabeza de los países más ricos del mundo (una media del 124 por ciento entre 1980 y 2001, pero superior al 400 por ciento en solares de algunos centros urbanos) y que han abocado a ese bien urbano a la categoría de "lujo": introducción de capitales extranjeros especulativos, crecimiento de la demanda de oficinas, expansión del sector hipotecario en la banca privada, integración en la Unión Europea y en la OTAN (garantizando las perspectivas de seguridad a largo plazo que precisan las inversiones inmobiliarias), las bonificaciones fiscales a la posesión de bienes inmuebles, la liberalización de los arrendamientos, la revalorización de edificios rehabilitados, la colocación de capitales patrimoniales en viviendas de segunda mano de la ciudad consolidada y el decreciente peso que han tenido las políticas públicas de vivienda protegida en el conjunto de la promoción y construcción de viviendas. (Martínez, 2004: 66-67)

Açò ens dóna una perspectiva més concreta de la situació que ens permet explicar un fenomen com el moviment okupa. Les primeres okupacions es produeixen a les grans ciutats com Madrid i Barcelona a finals dels anys 70 i principis dels 80. A meitat dels 80 comença a registrar-se activitat okupa al País Valencià. També a finals dels 70 i principis dels 80 apareix al País Basc el fenomen dels Gaztetxes, okupacions d'antics locals comercials o d'altres usos que es destinaven per a altres activitats al marge del "mercat" i on el rock radical basc va poder nàixer i eixamplar-se com a fenomen musical i cultural.

El moviment obrer va jugar un paper molt important en la creació del moviment Okupa en Espanya. La principal diferència, es que els moviments com el okupa i els que es generaren a partir del maig del 68, no es centraven tant en la propietat dels medis de producció i en la seua conquesta: l'objectiu es dirigia a l'àmbit de reproducció.

Así, en gran parte del territorio del Estado español en las primeras décadas del siglo XX, el conflicto capital trabajo giraba fundamentalmente en torno a la propiedad de las tierras de labor, siendo la ocupación y colectivización de las mismas el objetivo inmediato de las organizaciones obreras en el campo (BREITBART, 1988). La contrapartida urbana y ligada a los espacios de reproducción bien podría haber sido el movimiento de inquilinos de las primeras décadas del siglo XX, en el que tiene

una importancia notable la organización de la solidaridad y la lucha en torno a los ateneos obreros y populares (CARBONELL et al. 1976). En este contexto, el movimiento se relaciona con el espacio de reproducción, generando espacios comunes y centros de referencia militante, al mismo tiempo que interviniendo sobre las necesidades inmediatas de la clase trabajadora con respecto al problema de la vivienda -con un predominio absoluto del alquiler entre las clases populares-, en el que solo se podría instrumentalizar la ocupación en un contexto revolucionario como sería el de la Guerra Civil. (Iban Rubén, 2011: 97)

Per altra banda, des de finals dels 70 a Espanya es va produir un fenomen massiu de creació de barris d'auto-construcció, en unes condicions lamentables de seguretat i salubritat, que era una resposta parcial al problema de la vivenda. No obstant, aquest tipus d'okupacions no estaven dirigides per una voluntat política, sinó per tindre la necessitat d'un lloc digne on viure. També aquest tipus de fenomen que serveix com a precedent per explicar els orígens del moviment okupa a Espanya.

Como mencionaba Capel, dentro de los barrios de autoconstrucción que tanto proliferan en la primera mitad del siglo XX, habría que distinguir “aquellos que a la precariedad de la vivienda unen la precariedad en el derecho a ocupar el suelo”, fenómeno el de la ocupación de suelos públicos y privados generalmente consentido por la administración debido a la escasez de vivienda y con un peso específico enorme en Madrid y Barcelona, pero también en otras ciudades de rango inferior como Sevilla (Iban Rubén, 2011:98)

Però sense dubte un dels precedents més clars del moviment okupa, encara que amb un desenvolupament molt diferent, va vindre de la mà de les Associacions de Veïns (AAVV) que, des de finals de la Dictadura, varen produir ocupacions, amb una intencionalitat política però amb “c”, donat que el moviment okupa encara no havia aparegut a l'Estat Espanyol.

La ocupación urbana, organizada y politizada, volvería a jugar un cierto papel en torno al periodo de la transición, de la mano de las Asociaciones de Vecinos (AAVV), que muchos señalan como una referencia fundamental para el fenómeno okupa posterior (MARTÍNEZ LÓPEZ, 2003). El de las AAVV fue un tipo de movimiento que tenía el barrio como base organizativa de lucha, con identidades territoriales muy marcadas vinculadas a la clase social. Un tipo de fórmula organizativa que supuso en su momento una parte importante del movimiento obrero y de la lucha contra la Dictadura y que, al mismo tiempo, tenía por objeto todos los asuntos y preocupaciones de la vida diaria de la comunidad, fueran éstas la necesidad de dotaciones e infraestructuras para el barrio o la gestión de las fiestas

populares (Iban Rubén , 2011: 98)

El moviment veïnal va tindre una marcada importància en el desenvolupament de moviments socials i va contribuir a crear un teixit social dens i crític amb les polítiques urbanístiques que es donaren durant la transició espanyola. Així les AAVV, ja utilitzaren la ocupació com a estratègia en dos sentits: per a intervenir en la resolució del problema de la vivenda i per a “crear espais socials entesos com a espais de militància” (Iban, Rubén 2011). És important aquesta última denominació donat que el moviment okupa rebutja tota adscripció a la “política tradicional”, entesa des del punt que es puguen constituir com a institució o inclús associació. Per tant seria fins a cert punt contradictori parlar de militància en el moviment okupa, almenys entesa en el concepte tradicional d’entendre les organitzacions polítiques i de la societat civil.

És interessant atendre a aquesta creació de centres socials per part de les Associacions de Veïns, donat que són el precedent més clar de les ocupacions amb “k” pròpiament dites que després farà el Moviment Okupa.

La obtención de local propio suponía un elemento fundamental para el desarrollo de las AAVV, sirviendo de espacios comunes a partir de los cuales se organizaba y expandía cierto tipo de militancia. Las AAVV son particularismos militantes que se generan en torno a espacios comunes a varias escalas, en primer lugar, el propio espacio del barrio y, en segundo lugar, la propia sede y centro social, que supone la georreferenciación del movimiento, al mismo tiempo que espacio simbólico de representación. Una táctica generalizada para conseguir estos locales, fue la ocupación de espacios abandonados de distinto tipo, edificios de la administración, casetas de obras, pisos piloto, etcétera, que poco a poco irían regularizándose, siendo cedidos o, al menos, consentidos por la administración. Es en este contexto en el que aparecerían las primeras ocupaciones organizadas de centros sociales por parte de jóvenes, en principio reivindicadas como ateneos, ya que todavía no se había consolidado la fórmula del Centro Social Ocupado Autogestionado (CSOA) (Iban Rubén, 2011: 99).

3. El moviment okupa en Espanya

3.1 Els centres socials

Molts autors han coincidit al assenyalar que si es vol reconstruir una possible història del moviment okupa a Espanya ens hem de fixar en els centres socials

[...]el movimiento arranca inicialmente con la reivindicación de viviendas okupadas, pero que son los centros sociales los que le conferirán mayor trascendencia, apoyo público y conflicto con las autoridades y políticas locales. (Adell Argilés, 2004.)

Al voltant dels primers anys de la dècada dels 80 del segle XX, apareixen al voltant de diverses ciutats de l'Estat espanyol els Centres Socials Okupats (CSO) i els Centres Socials Okupats Autogestionats (CSOA).

El movimiento de okupación de viviendas y centros sociales autogestionados (CSOA) ha ido creciendo en diversas ciudades españolas desde la década de 1980. Puede alinearse, en general, con el movimiento *squatter* de otros países europeos, teniendo en cuenta que los inicios de éste se pueden datar en más de diez años de antelación, aunque en cada ciudad y país se han generado distintas experiencias predominantes y han interaccionado con diferentes contextos políticos (Martínez, 2008).

Els centres socials, majoritàriament, apareixen en les ciutats, o en eixos espais de transició entre les ciutats i el camp i àrees urbanes perifèriques, els abans citats espais socials ingovernables. Els centres socials s'anomenen normalment CSO o també CSA, o CSOA. Aquestes lletres volen dir: Centre Social Okupat, Centre Social Autogestionat, Centre Social Okupat Autogestionat.

Aquesta és la tipologia de la qual més es va a parlar en el present treball. Els centres socials okupats funcionen com a uns xicotets universos, en els quals, es decideixen en comú les pautes que eixa comunitat va a seguir (autogestió), i com es va a relacionar amb el seu entorn. La supervivència de l'espai okupat va a dependre moltes voltes de quin tipus de relació s'establisca amb el veïnat: amistat, tolerància/ respecte, indiferència o antagonisme.

Els centres socials apareixen al voltant dels anys 80 en les principals ciutats espanyoles com Madrid i Barcelona. En Madrid la primera okupació d'aquest tipus,

podria considerar-se que és la de Amparo 83. Va prendre eixe nom, donat que es va situar en el numero 83 del carrer Amparo en el barri de Lavapiés. Moltes persones de distinta extracció social, principalment joves, van participar en l'okupació d'aquest local per realitzar activitats socioculturals molt variades. L'immoble era propietat de una filial d'Hidroeléctrica Española S.A.: UIPIC S.A. (Unión Iberoamericana de Promociones Industriales y Comerciales). Havia estat buit uns quants anys i segons els okupants en el registre de la propietat no figurava inscrit a nom de cap persona i ja feia dos anys que no pagava els rebuts de la Contribució Urbana Municipal que si estaven inscrits a la filial de la Hidroelèctrica.

El 1 de novembre varen formar el KOKA (Kolectivo de okupantes de la Kasa de Amparo). A dia 7 ja s'havien produït 2 denúncies: una per part d'una immobiliària i altra d'un veí, però foren desestimades, ja que el propietari de l'immoble encara no havia denunciat. Els primers okupants de Amparo 83 varen demanar suport entre el veïnat que els va ajudar a netejar, desenrunar i condicionar la zona. El dia 10 el KOKA, va participar en una manifestació Anti-OTAN en la qual varen arrebregar firmes per evitar el deslloçament de la Kasa de Amparo. El dia següent es va produir el desallotjament d'Amparo 83 a càrrec dels GEOS, en el qual es detingueren a 13 persones. Els dies següents es varen produir manifestacions i es va denunciar a la policia per la seua actuació i el que consideraren un ús inapropiat de la força. El 3 de març de 1987 es celebra el juí per l'okupació, al qual acudeixen les persones detingudes i més d'una vintena de declarants. Als 3 dies es va dictar sentència, absolut als participants de l'okupació. Amparo 83, per tant va ser l'inici, en Madrid de la trajectòria okupa en els centres socials. No obstant la primera okupació com a centre social en Madrid més important és la de Minuesa, protagonitzada per una molt recent creada Assembla d'Okupes en 1987. En altres ciutats com Barcelona o València les primeres okupacions constitueixen les de L'Ateneu de Cornellà en 1986, i la Kasa de la Muntanya en 1989. En Euskadi, van anar vinculades als moviments juvenils dels anys vuitanta i van començar a aparèixer les cases de joves o Gaztetxes. Les més destacables són les de la Borsa de Bilbao la del Gaztetxe de Gasteiz (Vitòria) i l'Euskal Jai de Pamplona Iruñea.

Es sol estructurar la història de les okupacions en 3 o 4 períodes. En un primer període, trobaríem les okupacions citades al voltant dels primers anys dels vuitanta fins al 1995.

En segon lloc, la segona etapa de les okupacions és la que se sol anomenar com a etapa daurada, que va des de la implantació del Codi Penal en el 1996, que paradoxalment, va marcar una etapa d'expansió en les okupacions.

La respuesta estatal para contener esta creciente subcultura de oposición vendrá con la aprobación del nuevo Código Penal en 1995 (el llamado “Código de la democracia”), cuando se incluye el delito de usurpación. A partir de entonces, los conflictos derivados de la okupación dejan de resolverse desde la jurisdicción civil y pasan directamente a la penal, pudiendo comportar penas de prisión. (Asens Llodrà en Adell Argilés i Altres, 2004: 295)

A Catalunya, per posar un exemple, passaren de 40 a 150 okupacions en dos anys. El moviment okupa va estar en els mitjans de comunicació per les experiències del cine princesa o de la Guindalera a Madrid (González, 2015:90). Les activitats culturals que oferiren al barri, i el recolzament dels veïns, varen generar una resposta ciutadana forta front als desallotjaments. El cine princesa va ser força important per la seua creativitat d'okupar un antic cinema abandonat i donar-li un ús social. Aprofitaven el cinema com a tal per a projeccions, però també per fer tallers, activitats, xarrades, actuacions i tornar a recuperar el cinema com a un espai de sociabilitat: els cines s'estaven convertint en una maquinària més del sistema consumista-capitalista, amb les grans projeccions, les butaques, les rosetes, etc. Calia, segons els okupants, recuperar el cinema com a “els cinemes dels pobles”, que sempre havien sigut un espai on la gent es reunia, interactuava, a part de consumir.

És a finals del segle XX i començaments del XXI, quan el moviment okupa comença a canviar i es reforcen cada cop més els projectes particulars de cada centre social, envers una coordinació dels okupes, mitjançant assemblees, que abans s'havia intentat. També el moviment okupa, al mateix temps i paradoxalment, adopta moltes de les pràctiques dels moviments anti-globalització de les protestes que tingueren lloc a Seattle en el 1999, utilitzant allò global per a una perspectiva local. La repressió del moviment okupa que es podia veure amb els desallotjaments, va situar-los en el punt de

mira dels mitjans de comunicació, que moltes vegades veien els okupes com a una “tribu urbana”, o “uns joves rebels”, i no un moviment social amb un gran potencial transformador dels esquemes socials i polítics.

El moviment okupa, després de les protestes de Seattle al 1999 i de l’entrada en el segle XXI, comença a caminar cap a una transformació en la qual conflueix amb altres moviments, i l’okupació constitueix una eina potent de lluita que transcendeix els límits clàssics de l’okupació: exemples com el de la Rimaia, a càrrec dels estudiants que eren contraris a l’aplicació del pla Bolonya o CSO Barrilonia, per part d’un col·lectiu d’immigrants, serveixen com a prova. També comencen a produir-se okupacions en què l’objectiu principal és donar alternatives a la relació capital-treball, a través de la creació de cooperatives, bancs de temps i altres iniciatives des d’una perspectiva de l’economia social i solidària.

Els centres socials okupats, són laboratoris socials on la política constitueix un pilar fonamental: una política basada en el rebuig a les institucions, derivat del moviment autònom, de les ciutats europees com Amsterdam, quan parla Pruijt de les okupacions polítiques, així com de la influència de l’anarquisme i en la idea del Do It Yourself o “Fes-ho tu mateix” (Torrús, *Público*, 2015). Inicialment, es veuen influïts pel desenvolupament del moviment obrer o l’associacionisme veïnal, però amb el temps van generant una consciència de grup, diferent a la de la resta d’actors socials. És interessant veure com moltes de les idees que proposen els CSO i CSOA tenen molt a veure amb el concepte de “la ment participativa” de Henryk Skolimowski: ens convertim en allò del que participem:

El juego del consumo tiene un secreto: nunca deja que vayamos por delante, nunca permite que nos quedemos satisfechos. Si vemos la televisión seis o siete horas al día, nos convertimos en *couch potatoes*, como dicen acertadamente los norteamericanos. Es cierto que ver la televisión es una forma de participación. Pero ¿que clase de participación. Hay que recordar que nos convertimos en aquello en lo que participamos (Skolimowski, 2016: 29).

En eixe sentit, una de les idees bàsiques sobre les que gira la okupació per a la creació de centres socials és la de construir subjectes creatius, contestataris, crítics amb els processos actuals, com són la despossessió, la gentrificació i també les conseqüències

de la tecnologia en la nostra societat: la connexió tecnològica i la desconexió empàtica. En definitiva, crear subjectes participatius, però que participen de la creació d'una consciència col·lectiva, que ja no es basa, en les últimes okupacions, en denunciar la manca de vivenda. Els centres socials busquen crear subjectes crítics, que s'organitzen políticament però fora de la política: que creen espais socials no amb paraules o promeses, sinó amb accions.

La vida es compromiso, una danza continua de participación, mientras que la tecnología particularmente la alta tecnología, es desunión, una atrofia degenerativa. Básicamente, la tecnología daña nuestra salud, no porque contamine nuestros entornos (incluido el mental), sino debido a que nos desliga sistemáticamente de la vida y, por lo tanto de la participación, del sentido, de nuestra naturaleza esencial (Skolimowski, 2016: 246).

Personalment, crec necessari justificar aquests fets: en la meua experiència personal, he pogut assistir a diverses activitats realitzades en Centres Socials Okupats i en algunes d'elles he realitzat actuacions amb el meu grup "Suquet de Rap". En una d'aquestes experiències vaig tindre l'oportunitat de visitar *La Fabrika*, un Centre Social Okupat Autogestionat, ubicat en Collado-Villalba, Madrid. Abans de realitzar el nostre concert, per la vesprada poguérem assistir a un taller d'escolta activa i educació emocional. La idea del taller era construir coneixement a través de les experiències pròpies i com saber actuar quan escoltem que algú ens conta el seu problema. Les conclusions que isqueren es resumien en que s'havia d'escoltar activament a l'altra part, en lloc de dir-li frases prototípiques i socialment acceptades com "anima't" o "no passa res", per tal de ficar-se en la pell de l'altra persona. Consistia, per tant, en tractar d'oferir-li unes paraules amb què l'altra persona es sentira escoltada i recolzada. La realització del taller es va dur a terme per una dona que va repartir uns fulls amb un conjunt de situacions per que nosaltres escriguérem, que és el que fariem o diríem quan altra persona ens conta una situació traumàtica, o quan pensem que altra persona fa alguna cosa mal (per exemple un xiquet, com si fos fill nostre, es comportés de manera egoista).

Il·lustració 3 Cartell de Jornades en el CSOA la Fabrika de Villalba

He de dir que va ser una experiència molt interessant, per la confrontació d'opinions, i perquè, un per un, de tota la gent que vàrem assistir, poguérem comentar les nostres respostes davant de tots i poguérem veure i analitzar els prejudicis que tenim a voltes sobre la gent major, els xiquets, o sobre com pensem que ajudem a una persona.

En definitiva, l'objectiu del taller era desenvolupar i ensenyar altre tipus de capacitats distintes a les tècniques de sempre i, sobretot, que quan es treballa amb persones es treballa amb sentiments, amb problemes inter e intra-personals, on no caben visions reduccionistes i/o objectives. Allò que sí que cal desenvolupar és l'empatia.

La vocación participativa desarrolla el arte de habitar en el otro, de penetrar desde dentro, de aprender a utilizar el lenguaje del otro; en resumen, es un arte de la empatía. (Skolimowski, 2016: 246-247).

3.2. Identitats subversives

Es podria parlar d'una identitat "okupa"? En la meua consideració, sí, donat que donen una sèrie de significats per al que consideren com a "estar en el món". Estar en el món per al moviment okupa significa qüestionar les relacions del capital-treball, denunciar l'ús irresponsable del sòl i l'especulació, donar alternatives de oci al jovent en

un país com Espanya, on el consum de drogues no para de créixer i, en definitiva, ensenyar a les persones que el que els fa persones és la participació: som animals polítics, *zoon politikon*, com bé diria Aristòtil.

M. Martínez (2002) ha identificado algunas singularidades propias del MOK en España. Entre ellas cabe el hecho de que, a diferencia de lo que ocurre en otros lugares, en nuestro país un gran número de las okupaciones se llevan a cabo con el objetivo de hacer visible reivindicaciones socioeconómicas o políticas, mientras que en otros lugares están orientadas a conseguir la propiedad pública de las viviendas y su cesión a los ocupantes; es decir, que existe un mayor énfasis en la okupación de Centros Sociales Autogestionados (CSA) que de viviendas (de forma similar a como ocurre en Italia). Del mismo modo, no suelen estar protagonizadas por familias pobres (como ha ocurrido y ocurre en otros países), sino que una gran parte de ellas tiene una composición social principalmente de cohortes jóvenes de distinta clase social, pero con el denominador común de poseer un alto capital cultural. En este sentido, la constante producción cultural autogestionada en los centros sociales contribuye a dotar al movimiento de una identidad colectiva reconocible pese a su heterogeneidad formal. (Alcalde Javier en Adell Argilés i Altres, 2004:232).

El títol del present apartat ve donat per la construcció del moviment okupa com a moviment social. En primer lloc la primera problemàtica que es pot trobar a l'hora d'estudiar-lo seria: És un moviment social? Com a actor social, que genera una sèrie de propostes i actua des de l'acció col·lectiva; o és un moviment de moviments?.

El terme moviment de moviments, és un terme que s'utilitza ací per a tractar d'explicar una de les recents dinàmiques que es donen al moviment okupa: el diàleg i/o hibridació amb altres moviments socials. Molts especialistes en el moviment okupa, com Miguel Martínez, han afirmat que s'aprecia un canvi en el moviment i la seua morfologia a partir de l'entrada en el nou segle i les protestes anti-globalització del 1999 de Seattle. En moltes ocasions s'ha acusat al moviment okupa de cert gregarisme, però no hi ha afirmació que estiga més lluny de la realitat.

La apuesta por implicarse en las realidades locales ha supuesto enfatizar la vocación de permanencia en el territorio de algunos centros sociales, pero lo más relevante es que ha conllevado la necesidad de generar espacios más inclusivos y habitables para otros grupos sociales. Una forma de trabajar que incorpora una perspectiva comunitaria, que aspira a hacer de los centros sociales lugares desde los que construir tanto definiciones compartidas de la realidad como de los distintos conflictos. (Fernández, 2009:4)

Des de la meua experiència personal he pogut comprovar com dins d'un projecte d'okupació conflueixen alhora molts grups socials distints de diverses ideologies: feministes, ecologistes, anarquistes, comunistes.

La Okupación no va ligada a una ideología determinada, ni mucho menos a una estética de tribu urbana [...] Sus orientaciones según países, comprenden el arco político de la izquierda extraparlamentaria y todas las sensibilidades de signo Autónomo o libertario. En algunos lugares de Cataluña y Euskadi, han existido okupaciones de ideología nacionalista y/o independentista, e incluso vinculadas a partidos políticos (Collado, 2007: 27).

Si hi ha una cosa que caracteritza el moviment okupa és la seua heterogeneïtat: entre regions, entre centres socials okupats d'una mateixa regió i inclús entre els okupants d'un mateix centre social. Un tret que sí caldria remarcar és que el factor generacional és determinant: el moviment okupa està format en la seua majoria per població jove. (Arce, 2000:24). Moltes vegades els que okupen un centre social poden tindre opinions distintes, i fins i tot contradictòries, sobre quin ús és va a fer d'eixe espai.

Un exemple paradigmàtic d'aquesta heterogeneïtat és el cas del grup *Penetrazzion Sorpresa*. *Penetrazzion Sorpresa* és un grup punk de Madrid, amb certa fama dins de "l'escena alternativa" i amb una llarga trajectòria musical en la que en gran part d'ella havien realitzat concerts en espais okupats.

A principis de novembre de 2014 l'Assemblea Malayerba, un grup de joves de la facultat de Biologia de la Universitat autònoma de Madrid, va organitzar unes jornades amb el motiu de l'aniversari del CSOA la Dragona, centre social que conec i en el que he actuat 5 vegades amb el meu grup.

En les mencionades jornades, hi havia tallers, xarrades i un concert en el qual un dels grups convidats era *Penetrazzion Sorpresa*. Davant la publicació del cartell, els col·lectius feministes i assemblees feministes de Madrid, es posaren en contacte amb les persones que organitzaven l'acte, perquè consideraven que era contradictori oferir un missatge alternatiu i al mateix temps convidar a un grup que té cançons anomenades com *la puta de tu hermana*, *la zorra cadáver* i que en les seues cançons tenen lletres com:

Una vieja prostituta fue arrojada a la cuneta [...] ¡Zorra Cadaver! Al instante mi polla de su boca saqué, y de un golpe seco la aparté. [...] Al poco tiempo, volví a enterrarla, así nunca más podría mamarla”

“Me la camelé, con ella me lo curré y luego la muy puta, me dejó en la puta mierda [...] detrás de ella estaba y cuando se la fui a meter me dijo: nooo, He dejado de creer en la puta de tu Hermana”.

Es va convidar a una assemblea a Penetrazzion Sorpressa, per a decidir si devien tocar en el CSOA la Dragona, en la que participaren Panteras, Hack Drag, Manada Insumisa i Malayerba.

El grup de punk va assistir a l'assemblea i es va proposar que els components del grup es negaren a tocar certes cançons, que contenien missatges explícitament misògins. La resposta de Penetrazzion Sorpressa va ser contundent, negant-se a modificar el seu repertori. Finalment la decisió de l'assemblea va ser la de no deixar tocar a Penetrazzion Sorpressa per 4 vots a 1. No obstant, malgrat aquesta decisió, des de la gent que gestiona internament el CSOA la Dragona, no varen veure problema o inconvenient en que aquest grup tocara en la festa del 20 aniversari.

Mesos després, el 14 de març del 2015, el col·lectiu *607 en lucha* va decidir organitzar un concert en el CSOA La Dragona en el qual anava estar inclòs Penetrazzion Sorpressa, però aquesta vegada es va decidir que no anaven a tocar i finalment no pogueren actuar en La Dragona.

Davant la negativa, l'EKO de Carabanchel, un altre centre social, va decidir incloure al grup en un concert solidari que es realitzava al seu espai. No obstant un grup de 16 activistes transfeministes, va decidir boicotejar-los, a la tercera cançó cridant “con traje o con cresta, tu agresión tendrá respuesta”. Després pujaren a l'escenari llançant-los bragues amb sang de menstruació i un cubata ple de pixum. Foren recriminades i expulsades de l'espai.

Després del concert, el grup va pujar a l'escenari per aclarir que ells mai havien sigut masclistes i explicar el boicot que patien per part d'alguns col·lectius feministes, explicant que eren un grup de punk satíric i que no eren masclistes.

Tots aquests fets que ací s'han relatat els he pogut extreure de comunicats de dies després i de blogs i gent es va posicionar a favor o en contra de Penetrazzion Sorpressa

en les xarxes, així com de testimonis personals de gent que va viure eixos fets. La tensió era palesa des dels fets ocorreguts en 2014, quan definitivament tocaren en La Dragona, i amb aquest episodi de boicot va esclatar. Això va generar una divisió interna dins del moviment okupa en Madrid i durant els mesos següents no deixaren de aparèixer comunicats a favor de les feministes i a favor del grup de punk.

En un costat, des de les assemblees feministes i molts espais okupats, no es podia permetre que un grup com Penetrazzion Sorpresa, poguera actuar dins d'un espai okupat amb un missatge clarament misogin.

Per l'altra banda, alguns centres socials i personalitats isqueren a defensar a Penetrazzion Sorpresa, al·legant que no es podia censurar la llibertat d'expressió i que el punk no es podia mirar des de les lents de la correcció política.

Aquesta és una bona prova de com el moviment okupa és heterogeni i es construeix i avança fonamentant-se en l'autocrítica. No hi ha una sola manera d'entendre l'okupació, i aquesta està condicionada per l'espai geogràfic, polític, el moment històric i les expectatives de qui la practiquen. Malgrat aquesta consideració, sí que es pot parlar d'un "discurs okupa" que genera un projecte polític amb unes característiques determinades (Arce, 2000:25)

Per dir-ho d'alguna manera, el moviment okupa sí que genera una identitat col·lectiva, que es fa forta a partir de l'entrada en el segle XXI i a partir de l'entrada de l'internet, que transforma les okupacions, obrint-les a una perspectiva global: el cas de Penetrazzion Sorpresa és paradigmàtic de com es va generar i crear opinió a través d'internet, especialment amb l'aplicació de facebook. No obstant, el procés d'adscripció identitària d'aquelles persones que practiquen l'okupació és únic, individual i independent de la resta. Tot i tindre i compartir trets comuns, cadascú elegeix a la seua manera que és el que significa formar part d'un moviment social com és el moviment okupa.

3.3. Okupar, un mitjà o un fi?

Aquesta és una pregunta que no és fàcil de respondre. Les okupacions, per norma general podríem dir que són un mitjà per tal d'afiançar una posició de poder en la societat, de trencar la espiral que suposa que fer política es votar una vegada cada 4 anys, en definitiva és una aposta per crear una consciència col·lectiva, crítica i creativa des de la participació. Els qui okupen, pensen que se'ls ha negat el dret de participació:

Un diálogo así no sólo busca un resultado práctico concreto que reivindicar, también y sobre todo permite crear un escenario político nuevo que puede extraer al movimiento del círculo vicioso de la okupación-desalojo-nueva okupación como elemento de constitución e identidad. (...) Aquí no se está suplicando un espacio a cambio de paz social o pérdida de nuestra identidad subversiva, aquí se está exigiendo que la administración nos reconozca como un contrapoder capaz de hacer ceder ante nuestras demandas. (...) la mayoría de nuestras energías las gastamos en preparar los desalojos, costear los procesos judiciales con conciertos, sobrevivir en precario, pues muchos proyectos no se consolidan por la inseguridad o la ignorancia de la temporalidad. Por el contrario imponernos como una realidad afianzada y no permanentemente amenazada permite destinar buena parte de nuestra energía a construir, extender y difundir autonomía y autogestión. (Rivero 2008:50)

La posició majoritària dins del moviment okupa, és que l'okupació és un mitjà per tal d'aconseguir uns objectius superiors: una cultura accessible al poble, acabar amb el patriarcat i el seu fort vincle amb el capitalisme, crear xarxes de solidaritat que puguin fer front a les desigualtats socials, etc.

A pesar de la existencia de variaciones importantes entre los distintos CSO, a nuestro entender existe un corpus contracultural definido a partir de otros valores que se plasman en las distintas acciones y actividades que se realizan. Se trata de valores de solidaridad en las relaciones, respecto a los grupos sociales que están oprimidos, de convivencia, de colectivizar la cultura y la propia coexistencia a través de la autogestión de los espacios privados y públicos, ecológicos y sustentables a través de la reapropiación y reutilización de los espacios en desuso, del reciclaje de los alimentos y de los objetos desechables. En definitiva, estos valores se sustentan en la necesidad de desmitificar las viejas certezas dogmáticas y buscar la vivencia cotidiana, con un claro énfasis en la praxis, en la positividad del mundo que se quiere construir, en la autonomía, en la afirmación de la subjetividad, en la conquista de espacios de libertad y democracia de base. Lo pequeño frente a lo colosal, a través de valores éticos, que permiten poner en marcha desde el ingenio y la creatividad otras maneras de hacer y de ser: vive como piensas y piensa como vives. (Llobet, Marta en Adell Argilés i Altres, 2004:182)

No obstant, alguns especialistes en la matèria com Rubén Ibán, afirmen que la okupació pot acabar convertint-se en un fi:

la posición expresada en este texto es partidaria de incluir lo que se denomina comúnmente movimiento okupa en un espacio político que trasciende el fenómeno de las okupaciones, aunque encontrase una herramienta fundamental en ellas y aunque en un determinado momento la herramienta acabara convirtiéndose en un fin en sí mismo. (Ibán Rubén, 2011:111)

El que l'okupació es converteixca en un fi, segons Rubén comportaria que l'acte d'okupar es tanca dins d'un barri i una realitat concreta i localitzada. El treball local estaria per damunt de la resta i els dedicarien els esforços a la comunitat d'eixe lloc.

Alguns autors, crec que encerten en assenyalar una tercera via: les okupacions són fins i mitjans al mateix temps. És a dir la focalització en el treball local i de barri, no vol dir que les okupes són illes culturals que no es comuniquen entre elles.

[..] casi todas las okupaciones manifiestan el hecho expreso de practicar la okupación como medio para llevar a cabo otras luchas paralelas de clara voluntad transformadora. Se considera que las okupaciones conjugan en sí mismas objetivos ambivalentes: son, por una parte, fin en sí mismas, espacios recuperados a un sistema de propiedad basado en la especulación y en el predominio del valor de cambio sobre el valor de uso; pero al mismo tiempo son un medio para llevar a cabo una lucha global contra el sistema. Esta última finalidad se aprecia de manera más evidente en las okupaciones que llevan a cabo proyectos de Centro Social, Casal Popular, Ateneo o Gaztetxe (Gonzalez Robert en Adell Ramón i Altres, 2004: 152)

Moltes vegades els projectes d'okupació estan connectats. En València al 22 de novembre de 2014, es varen realitzar unes jornades commemoratives de 25 anys d'okupació: "25 anys resistint i okupant. València 1989-2014". La jornada va consistir en recórrer les okupacions en una ruta en bicicleta que començava des de la plaça del Carme i acabava en el CSOA l'Horta de Benimaclet, Centre Social que encara continua actiu. En aquesta jornada es va repartir un dossier resum amb totes les okupacions que s'havien fet fins a la data, amb fotografies, testimonis, retalls de notícies, per establir una cronologia i recuperar la memòria local. En aquesta recuperació històrica de les okupacions participaren altres centres socials okupats com són Iniciativa Dàhlia de Mislata, que encara continua funcionant, CSA Pangea i La Fusteria, entre altres.

Segons Rubén, el moviment okupa ha pogut caure en cert tipus de balcanització/gregarisme, que ha fet diferenciar uns vertaders i uns “falsos” okupes i fora de l'àmbit de Barcelona no és correcte parlar de Moviment okupa com a un moviment social.

Personalment crec que s'equivoca, perquè a part de les jornades realitzades en València, a Madrid hi ha ara una activitat okupa molt important, tot i que silenciada pels mitjans de comunicació, i suposa el principal espai de socialització de certa part de la joventut de Madrid que es mou en l'escena musical i cultural alternatives. En la Dragona, per exemple, tots els anys es celebra la festa “Transmaribibollo”, un acte que busca la visibilització i despatologització dels col·lectius transsexual, intersexual, bisexual, lesbianes, gais, pansexual i queer. Aquest event té molta rellevància dins de l'àmbit de l'oci alternatiu, i molta gent d'altres okupes, i inclús aliena als moviments d'okupació, s'apropa per gaudir d'una festa que s'obri al públic i pretén mostrar la diversitat sexual i l'acceptació dels cossos no normatius. Tant és així, que l'última vegada que es va celebrar, varen assistir aproximadament unes 500 persones, i molta gent es va quedar sense poder entrar donat que l'espai es va saturar i superar l'aforament aproximat.

Per tant, crec que és correcte parlar d'aquesta tercera via, en el moviment de les okupacions que es podria resumir, en que serveixen com a fins i com a mitjans al mateix temps. Així ho considere, perquè tot i que la majoria de projectes d'okupació es circumscriuen a un treball local i de barri, estan en permanent comunicació amb altres okupacions d'eixe espai o d'altres ciutats, i s'organitzen jornades on es contrasten experiències d'okupació, per aprendre conjuntament. A banda, les okupacions tenen uns objectius més enllà dels que els que puguen tindre a un nivell local i es fonamenten en la idea de treballar conjuntament basant-se en termes de solidaritat, i no en una cooperació entesa en termes egoistes:

La actitud cooperativa se sustenta así en una visión individualista y egoísta. Sin embargo, la solidaridad –si es auténtica- no puede fundarse en el egoísmo, del que solo surge, a lo sumo, un aprecio interesado por quienes directamente contribuyen al propio bienestar [...] una actitud solidaria universal requiere reconocer que toda persona es fin en sí y valiosa en sí misma, es decir, una disposición que no puede condicionarse a una contraprestación, que no siempre es posible, y más en un mundo en que las desigualdades naturales y sociales son tan difíciles de eliminar. (Conill, Jesús 2006:238).

4. Okupacions al medi rural: tornar enrere per avançar

4.1. Entre la invisibilitat i la indiferència.

Les okupacions al medi rural són minoritàries en el conjunt de les okupacions en Espanya. És un tema a sovint ignorat i crec que haurien de ser un tema d'estudi per diversos motius: un d'ells podria ser l'escassetat de treballs que hi ha al respecte, la poca profunditat a l'hora de descriure les seues característiques i la absència de treballs d'investigació recents que tracten el tema en concret.

Les okupacions al medi rural, que s'analitzaran en el present treball ho són per una sèrie de motius. O bé es desenvolupen en l'àrea rural o bé no es desenvolupen en l'àrea rural, sinó en zones urbanes perifèriques, però són rurals en quant a la transmissió de certes formes de vida (Cattaneo, 2006:35). He inclòs l'okupació per exemple de la Fabrika en aquesta classificació de rural/rururbana, perquè quan estava activa, tenia una zona d'horta a la qual donaven un ús molt important i estructurava les hores de treball dins de la comunitat. El treball en el camp, per tant, com en les primeres comunitats humanes, era un temps que s'invertia en benefici de totes les persones que formaven la comunitat.

Les altres okupacions que he analitzat per fer un estudi comparatiu han sigut La Figatendra i Fraguas. Les okupacions al medi rural, per una banda, tenen menys influència que les urbanes, en estar en llocs menys accessibles i de menys trànsit de població, però, al mateix temps, aquest fet les protegeix. L'àmbit rural, moltes vegades menyspreat i abandonat per no ser "productiu", ofereix una protecció excepcional, en no ser un punt principal de pas de població, no és fàcilment identificable ni accessible, cosa que, en principi, allarga la vida d'eixe projecte d'okupació un poc més que en el cas de les okupacions urbanes. No obstant, és un punt que juga a la seua contra també: al tindre un espai més reduït d'influència, no és possible mobilitzar a tanta gent per a evitar el desallotjament, o fer que participen d'iniciatives que es duguen en el propi espai.

4.2. L'espai okupat i l'espai rural: tornada enrere o món de la vida?

S'ha considerat durant molt de temps com el medi rural un mode de viure endarrerit, antic, primitiu, inculte que no mereix ocupar un lloc digne en la nostra història recent. Emperò moltes societats qualificades de “primitives” han aconseguit sobreviure al pas del temps mantenint els seus costums i amb el conreu de les terres. Des de les ciències objectives s'ha observat el món des d'un punt de vista en moltes voltes mecanicista, en el que no hi han éssers vius o paisatges, hi han “recursos naturals”. Husserl, molt encertadament va descriure la crisi de la fenomenologia i les ciències europees, com a causant de la barbàrie que es va viure en les 2 grans Guerres Mundials. La primacia de les ciències objectives, va fer que el coneixement de les ciències que deuria fer-nos la vida més fàcil, acabés convertit en les bombes nuclears que esborraren del mapa a Hiroshima i Nagasaki, per citar un exemple. També varen fer justificar la experimentació dels nazis amb éssers humans en nom d'un suposat progrés de la societat. Experimentació, que també varen dur a terme els E.U.A, amb població afroamericana, introduint la sífilis als seus cossos per observar els resultats.

La pregunta que cap fer-se és: estem davant d'una altra crisi de les ciències europees? Els gegants informàtics i les grans empreses avui dia poden rastrejar la nostra activitat, saber quins són els nostres gustos, proposar-nos ofertes de viatges en funció de les nostres recerques. L'argumentació que s'utilitza és la de millorar l'experiència de l'usuari, però hi ha un procés alarmant que subjau a aquest domini de els gegants de la comunicació: nosaltres som el producte. Arribarà un dia en que Google ens coneixerà millor que els nostres veïns.

La pretensió d'aquesta reflexió és: realment tenim poder de decisió i participació en les nostres vides? O complim una sort de decisions pre-programades que ens són suggerides per complir un cicle de vida que es basa en consumir? Per dir-ho d'una manera més fàcil: el consumisme ens està consumint? S'estan fagocitant aspectes del desenvolupament personal que són bàsics per els éssers humans?: intersubjectivitat, creativitat, pensament crític.

Des d'eixe punt de vista, les okupacions rurals es fan el seu lloc al món de la vida: tornen a recuperar l'àmbit rural com a patrimoni cultural i àmbit de vida. Recuperen la noció de que temps de treball i temps de vida haurien d'estar units: el treball en el camp es realitza per a tota la comunitat. Pensen, que canviar les relacions socials, des de dins de l'espai urbà és més difícil, donat que estàn condicionades per un sistema que es desenvolupa i expandeix els seus tentacles per la ciutat.

4.3 Comparacions d'experiències d'okupació al medi rural

Les experiències que ací es tracten de comparar són: La Fabrika (Madrid), La Figatendra (València) i Fraguas (Guadalajara).

El projecte de la Fabrika naix aproximadament fa 10 anys en Collado Villalba (Madrid) i pateix un desallotjament per part de l'Ajuntament en 2011, molt prop, segons una veïna de "la esquina de la calle de las mesas con la carretera de Galapagar" (csolafabrika, Youtube.com, 2011). El 20 de maig d'eixe mateix any els desallotjats de la Fabrika, realitzen una okupació en una localització diferent: en la antiga discoteca Testa, en la via de servei A6.

Il·lustració 4 Localització de la Fabrika després de l'okupació de 2011

Els primers dies d'okupació van ser de neteja, acondicionament i preparació. Segons testimonis que he pogut captar dels propis okupants la zona estava bruta, amb vidres trencats i plena de xeringues usades.

Il·lustración 5 Testa, antiga discoteca (la Fabrika) abans de 2011

La okupació de La Fabrika, es coneixia abans del 2011, com a “la fabrika de sueños” fins que es va quedar després només amb el nom de “La Fabrika”. La Fabrika, tenia una extensió de terreny molt ampla que es dividia en terrasses i els seus usos eren molt diferents: reunió de col·lectius de joves, rocòdrom, ateneu, gimnàs. Tenien una zona fora amb un escenari per a concerts així com terrenys de horta i un hivernacle. He considerat aquesta okupació com a rural o rururbana per dos principals raons: tenia una zona d’horta cultivable i es troba envoltada per naturalesa. La segona raó per la que la considere que és una okupació rururbana és perquè és rural en quant a la transmissió de certes formes de vida: el treball en el camp, comunitari, la convivència, una concepció distinta del temps, etc. No obstant el sufix de -urbà, ve donat perquè es troba en Collado-Villalba, un municipi de més de 60.000 habitants, que alguns especialistes en geografia humana no dubtarien de qualificar com a ciutat. També les activitats d’oci en l’espai okupat es semblen a les d’una okupa en la ciutat: concerts, fanzines, tallers, reunions de col·lectius, etc. Emperò una de les característiques que apropa aquesta okupa cap a la ruralitat és que la majoria d’assemblees, activitats i concerts es realitzaven a l’exterior, a l’ombra de els arbres, en els horts, en els camps, fet que en una okupació de tipus urbà es molt difícil d’apreciar, ja que en elles, l’edifici és el que conta, no els terrenys

circumdants.

Altra de les okupacions en el present anàlisi és la de La Figatendra. La figatendra, es trobava en una zona residencial, entre Campolivar (Godella) i Rocafort, com bé afirma Joan, participant de la okupació:

Nuestro proyecto se desarrolla en una zona sin urbanizar, en el entorno rural de Godella, un municipio de 13.000 habitantes en la provincia de Valencia. El “boom” inmobiliario y la expansión de la capital hizo que pueblos de la comarca de l’Horta Nord, como precisamente Godella, crecieran brutalmente. Todo esto ha ocurrido durante los últimos 50 años. La zona donde estamos se ha quedado aislada entre el distrito y área residencial de Campo Olivar, de viviendas bastante adineradas; otra zona residencial del mismo cariz, Santa Bárbara; y el municipio de Rocafort. Así, entre dos pueblos, tratamos de rehabilitar unas “casetas” rurales que llevaban 50 años abandonadas. Una contenía la bomba de extracción de un pozo, y la segunda debió de ser la que utilizaban los agricultores para el trabajo y alojamiento (Llopis, rebelión.org, 2016).

El projecte de La Figatendra, va consistir en la recuperació patrimonial fa 2 anys d’unes casetes d’apers, que duien abandonades més de 20 anys, propietat de CAGISA SL., segons afirma Podem Godella.

La Figatendra, a la qual vaig poder assistir i participar de les seues activitats, i concerts, era un espai en el que es realitzaven concerts, fanzines, tallers d’escriptura, de música, d’elaboració de samarretes, teatre, entre moltes altres activitats. Les assemblees es realitzaven una vegada per setmana, per a definir el plà de la setmana: les activitats a realitzar, el pressupost que hi havia, qui s’encarregaria de cada cosa. Les assemblees, tot i que fora hivern i de nit, es realitzaven a l’aire lliure.

Però l’activitat per la que es van donar a conèixer, varen ser les *Jam sessions* dels dijous per la nit: vetllades de música improvisades en les que cadascú dels participants aportava el seu instrument o la seua veu per participar i expressar-se lliurement. Aquest va ser el fet per el que jo vaig conèixer La Figatendra: un grup d’amics músics molt propers em varen convidar a participar en una d’aquestes jams i vaig conèixer la Figatendra, un espai okupat que tenia a escassos metres de la meua casa però que fins al moment havia passat desapercbut.

Il·lustració 6 La Figatendra (Godella)

Il·lustració 7 La Figatendra (Godella)

La Figatendra era un projecte d'okupació rururbà per diverses raons: s'utilitzava l'espai exterior i els terrenys per a fer la major part de la vida, es donava un conreu de la terra, que s'utilitzava per els sopars i dinars de la pròpia okupa: no arribaven a l'autoconsum però moltes vegades els sopars que allà es feien duïen productes de La

Figatendra. Els horts eren un punt central en el desenvolupament de La Figatendra:

Además, cuando empezamos con los campos, estaban totalmente secos. El verano pasado nos tocó ir desde el pueblo con garrafas... Un vecino nos dijo cómo hacer un “empalme” en una tubería de riego que él tenía, para que llegara el agua. Pusimos, así, dos depósitos, un sistema de llenado y otro de mangueras. Ahora estamos en el apogeo del huerto. Cultivamos según la temporada: lechugas, acelgas y zanahorias, cebollas y recientemente patatas. (Llopis, rebelión.org, 2016)

El projecte de la Figatendra es va acabar quan, el 31 de març, d'aquest mateix any, les excavadores de l'empresa CAGISA, enderrocaren els edificis. La empresa, mesos abans havia anunciat el fet de que es realitzaven activitats en el seu terreny sense el seu consentiment, i que s'havia construït en un terreny que estava qualificat com a protegit. Posteriorment la junta de govern local va autoritzar l'enderroc dels edificis.

Dies després els okupants de la Figatendra varen acudir a l'Ajuntament per demanar explicacions i parlar amb Eva Sanchis, alcaldessa de Godella. Eva va baixar a parlar amb les 20 persones que hi havia en representació de La Figatendra. Jo vaig assistir a la concentració i vaig poder prendre nota de quina era la vertadera pretensió de la gent que havia creat el projecte de la Figatendra: construir un espai d'oci alternatiu per al jovent de Godella, que tenia molt poques alternatives; *elMatadero*, principal espai d'activitats per al jovent, que a penes cobria les seues necessitats i veïen una oferta cultural molt pobra e insuficient. Un pare que hi havia en eixe moment va dir que era un lloc al que li agradava portar al seu xiquet de 4 anys a l'espai per a que estiguera en contacte amb la naturalesa i que no hi havien espais semblants a La Figatendra en Godella. Des de la posició de l'Ajuntament, afirmaven que no havien pogut fer més, des del punt de vista legal, i des de la posició dels okupes, defenien que no va ser ètic procedir a enderrocar uns terrenys sense haver avisat prèviament i que en l'enderroc, havien mort una gata i les seues cries i havien perdut milers d'euros en danys materials com instruments, etc.

Altre projecte d'okupació, constitueix el de Fraguas, anteriorment explicat, en l'apartat de les tipologies de les okupacions i els sentits filosòfics. Aquest tipus d'okupació suposa una okupació rural amb totes les seues característiques: enquadrada en un àmbit rural, el conflicte amb les autoritats, és similar al que va haver en la Figatendra:

la prohibició de construir en un terreny natural protegit. Per altra banda Les modificacions del paisatge i o construccions que han fet tant els okupants de Fraguas com de la Figatendra han sigut mínimes, i en ambdós casos respectant les estructures existents. En el cas de la Fábrika i la Figatendra, l'objectiu bàsic d'aquestes okupacions era oferir un tipus d'oci diferent a la joventut i el sentit filosòfic darrere de la okupació és el de una necessitat de crear cultura o contracultura. Fraguas suposa un pas més enllà que traspasa les fronteres conceptuals de l'okupació, suposa el canvi de la equació: “viure per a okupar” a “okupar per a viure”.

Il·lustración 8 Poble de Fraguas

Les okupacions urbanes, són una iniciativa destinada a recuperar espais públics i crear espais de contracultura alliberats d' especulació feixisme, masclisme i tot tipus d'actituds intolerants. No obstant, sempre des de dins de qui genera totes eixes opressions: la ciutat. Per tant moltes vegades es tracta d'agafar una xicoteta parcel·la per transformar-la i crear un espai segur concret. Però el cicle de vida de les okupacions urbanes sol ser curt i és estrany que sobrepassen els 8 anys i la vida del qui okupa es converteix en una sort d'espiral: okupació-desallotjament-okupació.

La okupació de Fraguas, és un pas més enllà, “suposa okupar per a viure”. El projecte de Fraguas, ha aconseguit unir les característiques de les okupacions urbanes com a centres socials amb la okupació com a vivenda i traspassar-ho a l'àmbit rural. Fraguas, és inclassificable dins de les tipologies de Pruijt, perquè és totes elles a la mateixa vegada: és una okupació com a necessitat de vivenda, però que no està motivada per un sector de població extremadament pobre sense recursos, sinó per un substrat de

població jove culturalment format que es nega a viure en un pis o a casa de els seus pares, característica de la okupació com a estratègia alternativa de vivenda. És al temps una okupació empresarial, donat que pretén crear una oferta cultural i una activitat econòmica al marge del mercat: cooperatives d'energia, posseeixen una cervesa artesanal pròpia, etc. És una okupació conservacionista, donat que el que es pretén es recuperar la memòria d'un poble abandonat, recuperar allò rural com a mode de vida. I finalment és una okupació política, perquè des del primer moment en que els okupes desobeeixen a l'autoritat per recuperar un poble, destrossat pel pas del temps i l'èxode rural, han fet una acció política: han proposat models alternatius de viure i de viure en societat. És en altres paraules, una okupació motivada per el tercer sentit filosòfic definit en aquest treball: la fugida. Aquesta fugida és el que explica la frase de “okupar per a viure” i suposa que no es possible canviar les condicions de vida des de la ciutat, o siga des de dins.

Il·lustración 9 foto dels okupants de Fraguas amb els antics veïns que abans hi vivien

CONCLUSIONS.

El moviment okupa, és un moviment social heterogeni i que es resisteix a la classificació. Moltes vegades els mitjans de comunicació ofereixen una visió esbiaixada de el moviment okupa, que generalitza casos molt concrets. És un tema difícil d'estudiar, perquè dit d'alguna manera "cada okupació es un món" amb unes propostes concretes en un espai i temps concret. Cada okupació suposa un projecte distint, que depèn de la localització geogràfica, si és un medi rural o urbà, i com d'accessible és per a una persona externa a eixe projecte; de si en eixe projecte d'okupació es conta amb el suport del veïnat o no, fet que condiciona la vida de la okupa; i de l'ús que se li vaja a donar: si per una part es va a utilitzar com a centre social on cobrir una sèrie de necessitats que no tenen que veure amb la de vivenda, o si per el contrari es va a utilitzar com a vivenda. També cap la possibilitat, com en el cas de Fraguas que s'utilitze en aquests dos sentits.

En els inicis de el moviment okupa a l'Estat Espanyol es vinculen a la reivindicació del dret a la vivenda però avui en dia el moviment okupa eixampla els seus horitzons i pretén contestar a moltes de les crisis de la societat actual, no només d'habitatge: de valors, econòmica, de les democràcies occidentals, del subjecte polític, etc. Hi ha una línia ideològica mes o menys comuna que comparteixen els qui realitzen les okupacions, però cada okupació és única i irrepetible, així com que cadascú elegeix la forma en que vol participar del moviment. És una descentralització, però que no implica desordre.

Aquest moviment social té una capacitat d'adaptació immensa, fet que ha construït la seua identitat, amb el diàleg amb altres moviments socials, que per les dimensions del treball, no s'han pogut analitzar amb profunditat: antimilitarisme, moviments alterglobalitzadors o el mateix 15M.

El present treball intenta aprofundir en les qüestions formals de el Moviment okupa com a moviment social i esclarir alguns dels fonaments darrere de les seues accions. He participat en alguna okupació com a observador, fet amb el que he adquirit experiència i m'ha suposat un aprenentatge bàsic per poder analitzar amb una perspectiva diferent un moviment social tan complex com aquest.

He de dir que m'agrada el tema de les okupacions en el medi rural com a futura línia d'investigació. La bibliografia que hi ha entorn al moviment okupa és escassa i més encara pel que fa a les okupacions al medi rural. Considere que és un tema que mereix la atenció dels investigadors i teòrics en els moviments socials per la quantitat i diversitat de propostes que en elles es donen.

BIBLIOGRAFIA:

ADELL ARGILÉS, RAMÓN I ALTRES (2004): *¿Donde están las llaves? El movimiento okupa: prácticas y contextos sociales*, Madrid, Catarata.

AGENDA SOCIAL DE SORIA: «Ofensiva contra las okupaciones rurales», [online] agendasocialdesoria.com, consultat el 10-7-2017.

AGUERRI, PILAR (2011): «Nuevas alternativas de vivienda social», *Revista de Servicios Sociales y Política Social*, nº97, 21-35.

ALONSO DE LA TORRE RODRÍGUEZ, AIDA (2015): «Trabajo social okupa», *Documentos de Trabajo Social (DTS) Revista de Trabajo Social y Acción Social* 56, 64-93.

AMNISTÍA INTERNACIONAL (2015): «Derechos desalojados. El derecho a la vivienda y los desalojos hipotecarios en España». Informe Amnistía Internacional, *Amnistía Internacional España*.

ARCE, ELENA (2000): «Soñar paraísos es más fácil que construirlos, pero también menos hermoso: mi aproximación al movimiento okupa en Barcelona», *Cuadernos de Antropología*, 11, 23-31.

BARTHE, ARANTXA (2016): «Los argumentos del movimiento okupa para defender la toma de espacios» [online] Kaosenlared.net.

BOSCH JORDI (2017): «La relación entre política de vivienda y emancipación residencial de la juventud europea», *Papers: revista de sociología*, Vol. 102. Nº1, 107-141.

BRENNER NEIL I ALTRES (2015): *El mercado contra la ciudad. Sobre globalización, gentrificación y políticas urbanas*, Traficantes de Sueños, Madrid.

CAÑEDO, MONTSERRAT (2010): «Atmosferes okupades», *Revista d'etnologia de Catalunya*, 36, 40-55.

CATTANEO, CLAUDIO (2006): «Investigating Neorurals and squatter's lifestyles: personal and epistemological insights on participant observation and on the logic of ethnographic investigation», *Athenea Digital*- 10, 16-40.

CHALMETA, FERNÁN (2006): «Okupar y crear un Centro Social es una actividad política, no un delito», *Periódico Diagonal*, Libertades y derechos, 43.

COLLADO FRANCISCO (2007): *Abriendo puertas, okupaciones en valencia 1988-2006*, València, ediciones la burbuja.

COMISIONES OBRERAS (2011): «Iniciativa para el fortalecimiento del Estado de bienestar y la calidad de los servicios públicos». *Cuadernos de Información Sindical* 29, Madrid,

CONILL, JESÚS (2006): *Horizontes de economía ética*, Madrid, Tecnos.

CORTINA, ADELA (2007): *Ética de la razón cordial*, Oviedo, Ediciones Nobel.

DIANI MARIO (1992): «The concept of social movement», *The sociological review*, 4 (1): 1-25.

DÍAZ PARRA, IBÁN (2013): «Acción social en la postmodernidad. Ocupación y movimiento por la vivienda en Sevilla», *Anduli, Revista andaluza de Ciencias Sociales*, 12.

DÍAZ PARRA, IBÁN Y MARTA SOLANAS DOMÍNGUEZ (2015): «De aquel cemento estos lodos. Vivienda, desahucios y okupación en la crisis española», *Revista de servicios sociales y política social* 32 (108), 101-120

DOMINGUEZ MARIO I ALTRES (2010): *Okupaciones en movimiento derivas, estrategias y prácticas*, Madrid, Tierradenadie ediciones.

FERNANDEZ CASADEVANTE, JOSÉ LUIS I ALFREDO RAMOS (2009): «Innovaciones políticas y culturales de los centros sociales autogestionados» *CIP-Ecosocial*, nº7, 1-7.

FERRER, MAESTRO JUAN JOSÉ (2016): «Millonarios en la antigua Roma», *Historia National Geographic* N°154, 58-69.

GONZÁLEZ GARCÍA, ROBERT (2015): «El moviment per l'okupació i el moviment per l'habitatge: semblances, diferències i confluències en temps de crisi» *Recerca*, revista de pensament i anàlisi, num.17, 85-106.

IBAN PARRA, RUBÉN (2003): «Okupación y desobediencia como herramienta de lucha ante los problemas de la vivienda», *La Haine*.

IBAN PARRA, RUBÉN (2011) «Ocupación y fenómeno okupa. Apreciaciones sobre la cuestión en el estado español y sus perspectivas», *Revista de Servicios sociales y política social* 97, 91-113.

JELIN ELIZABETH (1986): «Los movimientos sociales ante la crisis». Buenos Aires, UNU, 1986

KROPOTKIN, PIOTR (1892): *La conquista del pan*, Libros de Anarres, Buenos Aires, 2005.

LLOPIS, ENRIC (2016): «Okupamos porque la ciudad es una gran fábrica en beneficio del capital» [online] disponible en <http://rebellion.org/noticia.php?id=220224> rebellion.org.

MARTÍNEZ MIGUEL (2007): «The Squatter's movement in Spain: a local and a global cycle of urban protests», *South European Society and Politics*

MARTÍNEZ, MIGUEL (2001): Para entender el poder transversal del movimiento okupa: autogestión, contracultura y colectivización urbana. VII congreso español de sociología.

MARTÍNEZ, MIGUEL (2003): «Viviendas y centros sociales en el movimiento de okupación: entre la autogestión doméstica y la restructuración urbana», *Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*, Vol. VII, núm. 146(109).

MARTÍNEZ, MIGUEL (2008): «Identidades nómadas en el movimiento okupa en España», *Sociedad y Utopía, revista de ciencias sociales*, 32, 341-368.

MARTÍNEZ, MIGUEL (2010): «El movimiento de okupaciones: una larga e inquietante existencia». [online], *Viento Sur*, 108, 43-47, 28015 Madrid, consultado el 5 de septiembre de 2016

MOLINA RECIO, RAÚL I ALTRES: «En los márgenes de la ciudad transitada: el movimiento okupa como disidencia social», *Revista de Estudios de ciencias sociales y humanidades de Córdoba, Ámbitos*, 100-111.

MONTESINOS ABAD, JAUME I MERCEDES (2014): «La economía social y solidaria como alternativa económica. Bienes comunes y democracia» *Recerca, revista de*

pensament i anàlisi, num.15, 55-75.

ORGANISTA, SILVIA (2017): «¿Es adecuada la protección del derecho a la vivienda en la Constitución Española?», [online] *eldiario.es*, consultado el 11-4- 2017

PRIETO PEINADO MARÍA (2014): «Apropiaciones urbanas espontáneas: asentamiento y okupación. “Los Perdigones” & El Forat en el entorno de 1992», UNIVERSIDAD DE SEVILLA, *Congreso: procesos extremos en la constitución de la ciudad. De la crisis a la emergencia de los espacios mundializados, Actas Escuela técnica superior de arquitectura. Universidad de Sevilla*. España, 76-97.

PRUIJT, HANS I ALTRES (2013): *Squatting in Europe, radical spaces urban struggles*, Squatting Europe Kollektive, Brooklyn, NY.

REVILLA BLANCO, MARISA (1996): «el concepto de movimiento social: acción, identidad y sentido», *Revista del centro de investigación y difusión poblacional de Achupallas Viña del Mar, Chile*

RIFKIN, JEREMY (2000): *La era del acceso, la revolución de la nueva economía*, Barcelona, Paidós.

RIFKIN, JEREMY (2004): *El sueño europeo*, Barcelona, Paidós.

RIVERO, JACOBO (2008): «Reflexiones sobre los centros sociales desde una práctica autónoma», en TORET, JAVIER et al. (eds.) (2008) *Autonomía y metrópolis. Del movimiento okupa a los centros sociales de segunda generación*, Málaga: ULEX y Diputación Provincial de Málaga, pp. 47- 51.

SALOMONE, MARIANO (2011): La “okupación” como forma de recuperación del espacio público. La experiencia del colectivo Casa América en Mendoza (2006-2008) », *KAIROS, Revista de Temas Sociales*, 27.

SARAVI A., GONZALO (2004): «Segregación urbana y espacio público: los jóvenes en enclaves de pobreza estructural», *Revista de la Cepal* 83, 33-48.

SHARMA KANGKANA (2015): «Manifestation of Power in Media: Analysing From the Perspective of Self and Other», *Schollar’s Bulletin*, Vol-1, 211-216.

SKOLIMOWSKI, HENRYK (2016): *La mente participativa: una nueva teoría del*

universo y del conocimiento, Girona, Atalanta.

STANIEWICZ, MAGDALENA (2011): «El movimiento okupa como un actor político, social y cultural en una ciudad postcomunista. El caso del centro social-casa okupa Rozbrat en Poznan, Polonia», *Revista de Estudios de Juventud* 95, 123-143.

TORET, JAVIER (2008): *Autonomía y metrópolis. Del movimiento okupa a los centros sociales de segunda generación*, Málaga: ULEX y Diputación Provincial de Málaga.

TORRÚS, ALEJANDRO (2015): «Movimiento 'okupa': 30 años de lucha urbana contra la economía de mercado», *Público*.

TRILLA, CARMÉ (2001): *La política de vivienda en una perspectiva europea comparada*. Fundación la Caixa, *Colección de estudios sociales*, num.9.

URBANISMO.COM (2017): «España tiene una inversión pública en vivienda que la sitúa a la cola de Europa».

VELÁZQUEZ ALBERTO, MARIO (2016): «La gubernamentalidad en lugares turísticos. Los casos de Christiania, Dinamarca, y San Cristóbal de las Casas, México», *Pasos*, 2, 353-368

VENEGAS AHUMADA, CRISTIAN ALEJANDRO (2014): El movimiento okupa: Resistencia contra el capitalismo, *Perspectivas de la Comunicación*, 7(1), 97-131.